

ÖTVENKÉT JÓ NAPBOL MULATSÁGOS EGY ÓRA, VAGY IS: FRANKFURTI UTAZÁSOM 1792-İK ESZTENDŐBEN

Napi Jegyzésekből e' Könyvetskébe foglalta
MÁTYÁSI JÓZSEF

Előjáróba

Ezerhétszázkilencvenkettő nyarán Frankfurt sűrű házormai felé a Majna ó kőhídján egy poggyással feltűnően megtézetett úri hintó iparkodott föl. Bal ablakán kihajló fiatal utasának köntöse a szembe kerülő németeknek eszükbe juttatta a porosz király huszárjait, kik nemrég húzódtak erre át a franciák ellen. Magának ez ifjúnak ábrázata azonban idegenül tetszett itt: fekete a természetes haj, s a kerek orca pirossága sem hóka bőrre, hanem barnás alapszínre van festve; az amúgy sem nagy orrot nem engedi komoran kiállni az alatta domborodó bajusz, s ennek az e tájt exotikus számba menő növénynek két felpöndörődő hegye még feszültebbnek mutatja a szájszélek mosolyra álló izmait. Látszik a tágra nyitott vizslató szemem, hogy itt neki minden újság: a strimflikötös parasztok inajárása, a hirtelen-szöke leányoknak szokatlansággal ingerlő idegen szépsége, a gyeplőszáron hajtott ökörfogat, a Majnát körösztebe szántogató személyszállító hajócskák ...

A mi legényünk különösen ez utóbbiakat nézi nagy gyönyörűséggel s csöndesen a bajusza alá döröggi:

– Derék „vízi fiákkerek“ – s elmosolyodik azon, hogy ilyen illendő magyar elnevezés akadt a nyelvére, megkülönböztetni ezeket a fürge alkalmatosságokat a tiszai lassú komptól.

Majd, a parthoz közeledve, megakad ott a szeme egy gömbölyű kőépületen, melyből egy vastag gerendakútgém módjára áll ki, emeli följebb, följebb az orrát, melyen ostorfa helyett erős lánc lóg, a lánc végén vödör helyett négy ágú fogantyú, az meg egy természetes ládát markol s odafordítja nagy okosan egy parton álló hajó fölé s a hajóra gyöngén, mint valami tojást, leteszi a tömérdek terhet.

Ez már imponál a mi magyarunknak – ilyen emelődaru nem volt még abban az időben látható a pesti Duna-parton – elkomolyodik s nagy reverentiával fordul a kocsai belsejébe jobboldali utitársához:

– Nagyságos uram, miféle mesterség légyen az?

A megszólítottnak német plundrája csak olyan, amilyen errefelé divat, parókája is mintha német parókás kezéből került volna ki; de bajusztalan ábrázatán éppoly barnaság ömlik el, mint társáén, s nagy szeme éppoly fekete, mint azé. A hosszú orr és magasan álló szemöldök merész, szinte nyugözően eszes tekintetet adnak öregedő, szikár arcának.

– Esméri ked Archimedes törvényét – szólal meg erdélyiesen zengő hanglejtéssel, s olyan exegesist improvisál az emeltyűkről és csigákról generaliter s ama mechanizmusról specifice, mint valami professor; gesticulatio közben jobb vállával kissé előregörnyed, mint aki sokat ült már íróasztal mellett, szeme pedig fiatalos fényjátékkal kíséri beszédét, reflexéül azon képeknek, melyek agyában tolonganak.

Ki ez a két honfitársunk az idegenben?

Az egyik: gróf TELEKI József, Magyarország legeurópaibb mágnása; a másik: MÁTYÁSI József, Magyarország legchauvinistább poetája. Ez utóbbi mint titoknak kíséri az előbbit arra a nagy ünnepélyre, mely leszen ezen 1792-dik esztendő július havának 14-dik napján.

Nagy ünnepély 1792 július 14-én ... mindnyájunk eszébe önkéntelenül a Bastille bevételének Mars-mezei emlékünnepe ötlük, mikor a már-már mérszárlandó nemesek címereivel fölmaskarázott „hűbériség-fájá“-t a nemsokára kivégzendő király által akarja fölgyújtatni a találékony gúnyú francia tömeg.

Ó, nem ilyen országháborodásra mennek a mi utasaink! A párizsi nagy nappal egy napon a frankfurti koronázó templomban a császári korona tétetik fejére Ferencznek, Magyarország fölkennt királyának. (Őt fogja kísérni a magyar gróf főúri pompával és jobbágyi hódolattal, s ezt a koronázást és érte megtett útat fogja megírni az ő írődeákja. Útjuk nem visz már túl a Rajnán s domine MÁTYÁSI nem veszi már tolla hegyére a Rajnán túli eseményeket. Elég sok sensatiós mémoire készül odaát a franciaországi „zenebona“-ról (boldog eleink szava): legyen ez a „frankfurti utazás“-ról szóló könyvecske Európa inneni fele hangulatának egyik szerény, de kedves emléke.

Mi, akik nemrég láttuk, szenvedtük hitványabb okok és tényezők forradalmát, óhajtván nézhetünk vissza arra a korra, melyben országok választották el hazánkat ama földrengéstől s lelkünk pihenésére válhatik olvasnunk a jó kedvű MÁTYÁSIt, ki, mialatt a Tuillériákban a nép és testőrök egymást ölik, azalatt prágai stadióját „földi mennyecské“-nek találja egy „tót angyalka“ miatt, s mikor a párizsi nemzetgyűlés megfosztja Lajost a királyi címtől, akkor ő csak azért a „titulustékozlás“-ért zsémbel, hogy a maga rendjebeli magyar menyecskéket a „becsúszott visszaélés szerént“ már „tekintetes ifjú asszony“-nak nevezgeti ez a módos világ.

Jártak volna csak a mi időnkbeli hintókon is olyan urak, mint gróf TELEKI József, s mellettük a nap

krónikásai lettek volna olyan írók, mint nemes MÁTYÁSI József: nem süllyedt volna szennybe, veszedelembe szép Magyarország!

Hadd gördüljön elő hát az a régi hintó a múltak ködéből, s vigye magával fáradt lelkünket más időkbe, más emberek közzé, s hallgassuk a beszédes MÁTYÁSI-nak mulattató szavait.

(Szeged)

Mészöly Gedeon

*

Az én Frankfurtba való Útazásomnak¹ szerző oka és kezdő vége e' volt: Tudniillik értékre esvén a' Magyar Országi Fő Rendeknek, hogy Ő Felsege, a' ditsőségessen meg koronáztatott Magyar Király, *Első Ferentz*, igen kedvessen és a' maga iránt már egész Európa bámulásáig meg bizonyított Nemzeti Szeretetek újabb és különös jeléül fogadná, ha némelyek, a' kiknek kedvek tartaná, 's környül állásaik engednék, a' Császári Koronázásnak pompáját, jelenlétekkel megtisztelvén, egészszé tennék: erre nézve, a' maga jó Fejedelmeinek kedve keresésében természettel telhetetlen Magyar Nemzetnek egynehány Főfő Tagjai, idejeknek nyúgodalmoknak és költségeknél kész fel áldozásával, magokat azonnal az említett Útazásra el tőkéllették; kik is látomra 's tudtomra e' következendők valának:

Idősb Hertzeg Eszterházy, a' Tsászár' Választó-Fejedelmi követie;

ifjabb Hertzeg Eszterházy,² annak fia;

Ifjabb Hertzeg Grassalkovits,³

G. Pálffy Károly, az Ország Fő Cancelláriusa;

G. Zichy Károly, Ország Birája;

Űrményi József, Personalis;

G. Károli József, Szathmári –

G. Forgáts Miklós, Nyitrai –

G. Teleki József,⁴ Ugotsai –

B. Orczy László. Abaújjvári – Fő Ispányok;

G. Berényi György;

B. Podmaniczky József;

Tisza László – és

*Ifjabb Kászonyi*⁵ – Nemes Urak.

Ezek között, az elébbi sor szerént a' Kilentzedikkel, Hazánk egyik Fő Tudósával (ki mellett a' Titoknoki Hivatalt, éppen el indulásunknak hónapjában, harmadik esztendőre folytattam) Szerentsém volt nékemis, ama derék elméssel viselő Anyának a' Német Birodalomnak nagy részét, Európának azon nevezetes Darabját, futólag körül tekinteni; melly útamban, vagy inkább úgy szólván, reptemben látott hallott tapasztalásim, ámbár rövid állapotásaink miatt kevesek és csekélyek légyenekis: mindazáltal, mivel a' mult dolgoknak emlékezete idővel kedves, kívántam azokat magamnak, a' napok és történetek rendi szerént, e' következendőkben fel jegyezgetni. Úgy mint:

28-ik Juniusban Pestből ki indulván, az napi Statioink voltak e' következendők:

Vörösvár, 1 1/2.

Dorog, 1 1/2.

Nyerges Újfalú; 1.

Neszmély, 1.

Komárom, 1.

Áts, 1.

Gönyű, 1. Itt meg háltunk. Azután 29-ikben ezek:

Győr, 1. *Ötevény*, 1. *Moson*, 1 1/2.

Rajka, 1.

¹ MÁTYÁSI Józsefnek „Frankfurti Utazásom“ című műve a maga keze irásával megvan a M. T. Akadémiának kéziratárában *Földl. 4-r, 10. sz.* jelzet alatt: 4-rét 37 számsz. lap. Ezt az eredeti példányt SZINNYEI „*Magyar Írók*“ lexiconon nem ismeri. Megvan másolatban a M. N. Múzeum és a Kecskeméti Collegium könyvtárában is. (M. G.)

² Az idősb ESTERHÁZY herceg: PÁL Antal (1738–1794), az ifjabb pedig: MIKLÓS (1765–1833). a „Fényes“, az Esterházy-képtár alapítója, HAYDN pártfogója, NAPOLEONnak kiszemeltje a magyar trónra. (M. G.)

³ Az utolsó GRASSALKOVICH, a koronázáson szintén jelen volt herceg ESTERHÁZY MIKLÓS hugának férje – a két sógor méltó egymáshoz a pazarlásban. (M. G.)

⁴ SZINNYEI József a *Magyar Írók*-beli Mátyási-életrajzban tévedésből TELEKI helyett FEKETE gróftól kísérteti Frankfurtba MÁLYÁSIval. (M. G.)

⁵ KÁSZONYI József, ki tagja volt a korona Budára hozatalakor a pestvármegyei úgynevezett palatinális banderiumnak is 1790. febr. 21. (Lásd: *Carmen de Sacrae Apostolici Regni Coronae Reditu Budaie, MDCCXC.*, X. lap). (M. G.)

Köptsén, I. Midőn, ezt el haladván; egy *Wolfsthal* nevezetű Helyhez közelgetnénk, parantsolá az Úr, hogy mikor majd amaz épületnél, melly előtt az a' paraszt kút gém forma Fa látszik, bennünket meg állítanak, az abból előnkbe bukkanó meg hatalmazott Utonállók számára vessek a' földre háram húszasokat. Oda érünk; meg állunk; ki búj a' házból egy pár Toprongyos kalap le véve, gazdag úti készületünkből által látván hogy Urak vagyunk, 's késletetésünket és úti portékáink fel hányását, minthogy az egyébbr aránt Ő Gorombaságoknak szabadságokban állana, ajándékkal fogjuk meg válni; le szórok négy Tizesben, hogy a' pengésből és darab számból többnek tessék, két húszasokat, mert hármat nem hogy nékiek de érettekis sokallottam volna; mellyet látván, ők is tsupán az Utazó nevét tudakozták, 's szerentsés útnak kívánása után, első lábaikkal a' posta legénynek induló jelt adtak. Meg nem állhattam, hogy mentünkben az Urral, ezen előttem vissza tetsző Jelenésnek okáról és környül állásiról ne értekezsem. A' kérdések és feleletek köztünk ekképpen váltódtak:

– *Én.* Mire való volt ez a' pénz szórás? hiszem illyet tsak a' Primás és Püspökök szoktak a' Falukon által mentekben tselekedni.

– *Gróf.* Mi, úgymond, itt és most nem magunk mulatságáért, vagy nagyzásáért, vagy a' nép allyának hozzánk édesgetéséért vesztegettünk, mint azok a' kiket Ked említe: hanem ama példa mondásnak bölts tanácsát követtük: *Vess az ebnek, nem ugat.*

– *Én.* Valóban, mondám, úgyis veténk eleikbe ajándékunkat, mint az ebekkel szokás bánni, de miért nem adtuk kezekbe?

– *Gróf.* A' kérdéséből ki tetszik, hogy Ked a' Hivatal és Tisztviselőkkel való bánásban tapasztalatlan. Jól emlékezhetik Ked, hogy az egyenes szívűségben hasonlithatatlan Második Jósef kemény büntetés alatt meg tilalmazta a' részre hajtó ajándék vételt. Azolta az Itélők, és Tisztek, az Igasság szolgáltatással 's Kötelességekkel nyilván kupetzkedni nem bátorzkodnak; az Urak, az ajándékot nyújtó Úgyesbajost magok elől el pirongatják; hanem a' kik jobban értik mitől döglük a' légy, az aranyakat és egyébbr drágaságokat, vagy az Aszszonyságnak ajánlják, vagy akartva az asztalon felejtik; az eleségre tartozókat pedig tsak a' Kultsárral vétetik el. Ilyen formán tselekedénk mi is; e' szerént már azokat a' ki tanult gaz embereket, semmi szemmel látott tanú nem vádolhatja hűségek el adásával; de a' magok lopáshoz szokott 's külömbenis a' borból soha ki nem józanodható lelkek esmérete se háborgatja őket, mert a' pénzt nem kérték, hanem mi el ejtettük: nem vették, hanem találták; Urok hasznával pedig ők leg kevesebbet törődnek: 's a' bűnöket Gyónás által a' Papjaikévé teszik.

– *Én.* Hogy neveztetik az a' Hivatal?

– *Gróf.* *Maut.*

– *Én.* Mit értsek ezen a' matska hangon?

– *Gróf.* Röviden azt, hogy ott lévén Austria és Magyar Ország közt a' határ, Kednek semminémű Hazájabeli neveléseket, terméseket és miveket, Kereskedés végett, sőt annak féltése miatt, maga szükségére se szabad, nagy fizetés nélkül ki hozni; a' Külföldieket ellenben bé vinni nem szabad. Másként, ha valaminek ki vagy bé lopásában érettek, Jószága vesztésén fellyül birsággal is büntettetik. P. o. Egy pár Magyar Országi Ökör 15 forintokért lépheti által azon lineát, egy akó borért fizet ked egy forintot, 's minden lat dohányért ugyan annyit 's a' t.

– *Én.* A' ménköt, pedig nálam egy font aprított dohány vagyok.

– *Gróf.* Vas a' feje Kednek ha előre tudtam volna, dohányostol együtt le szállítottam volna Kedet a' Hintómról. Köszönheti Ked a' három húszasnak hogy kár és szégyen nem ért bennünket.

– *Én.* Kettőnek, kettőnek, Nagyságos Uram! tsak annyit adtam azon Kótzipóroknak ...

– *Gróf.* Ámbár nem akaratommal, de ott jó helyen gazdálkodott Ked – Ez a' telhetetlenség találmánya okozza, hogy sok Hazánkbeli Jók helyett, külföldön rossz szerekekkel kellett meg elégednünk, 's viszont Honnyunkban az idegen Jókat nem használhatjuk – Ez a' gátja Kereskedésünknek – 's a' mi leg károssabb, ez maga elegendő mód a' szomszéd Nemzeteknek egymástól való idegenítésére – De hol rejtette Ked el a' dohányát?

– *Én.* (Akkor a' Grófnak ki jelentettem, de most meg nem irom, ne hogy azok a' hitvány publicánusok valahogy meg tudván; kotorászásokkal valakin tsúfot ejthessenek útasításom után. Elég az, hogy annakutánna sokáig háladatossan füstölt pipám a' tiltott dohányból a' kedvező történetnek. Bé vitelét pedig azért nyilatkoztatom ki, hogy ha az Austriaiaknak ennekutánna hasonló jó füstöket nagy orraikkal nyelni szerentséjek léssen, abbéli boldogságokat, két húszasos hitű lelkű Mautosaiknak tudhassák köszönni) Mondám továbbá, hogy miért nem választottunk más szabad ki menetelő út?

– *Gróf.* Hol, 's mellyiket? ha tsak a' levegőt nem. Köröskörül mindnyáját hasonló vigyázat őrzy. Minekutánna egy Nemzet ki találta, az egész Európai Kereszténység egyformává kívánt ezen tekintetben lenni: 's tán ma holnap minden faluban Maut áll fel.

– *Én.* Még egy szót Nagyságos Uram! Boszszúságos velem bánások ez az Idegeneknek jótétemért, hiszen nekik használók én azzal, hogy a' húst, bort, gyapjút 's egyebeket költséggel fáradsággal helyekbe szolgáltatam: annak árrát is pedig, nagyobb részében. az ő miveikért és terméseikért ott hagyom.

– *Gróf.* Mind igaz, de még hasznosabb nékiek, ha azért is meg sartzolhatják Kedet, hogy Kedtől venni, 's Kednek el adni méltóztatnak: Ők pallérozottak lévén, nem tépelődnek azon a' gyengeségen, hogy mint éljenek

mások, hanem arra vigyáznak hogy inde vagy unde egyedül magoknak legyen a' téjbe mit aprítani: A' gondolkodása módjából ki tetszik, hogy Ked szívében nemében tsupa Magyar, 's ugyan azért embersége 's igasságoskodása miatt szegény – Ezen szók után bé nyele bennünket

Altenburg, I., mellyután következtek,

Regelsbrunn I.

Fischament I.

Schvekat I.

Béts, I. holis azon éjjel és

30-ikban Bizonyos úti készülétekre és jobbításokra nézve tartózkodtunk.

1-a Júlii Bétsből útnak eredvén, akkor nap Felső Austriában e' következő Statioink voltak:

Burchersdorf I.

Sigvartskirch I.

Perschling I.

S. Pölten I.

Mölk I 1/2.

Hemmelbach I 1/2, hol azon éjjel meg háltunk.

Itt egy ékes ábrázatú. 's már az Anyja tzipójét a' leg vékonyabb kaptzárais meg viselhető Nánika, a' Konyhában (hol ő, a' mint parantsoló szavaiból észre vettem, de nem sokára maga is ki jelentette, szolgálók Fejedelem Aszszonya vala) velem egy pipa gyújtás alatt meg esmerkedvén, bájoló jelességével, 's maga bátor alkalmaztatásával azt a' tsudát tette, hogy minden Magyaros rá tartásom melletts, nemtsak akkor gyujtott pipámat a' konyha mellett lévő oldal szobában ki szivtam, hanem pipám meg hülésétis vagy fél óráig ugyan ott vártam, és szokásom ellen másodszor is rátöltöttem. Értelmes és tiszta szó ki mondásaiban, nagyobb rész Németseg módjára, az orrát nem beszélgetvén, és sok nyelv tanulásra 's ékes izlésre szükséges ki fejezéseket, egészen ajakaimhoz értetvén: mintegy három órai *Oralis Traditio*iból szájról szájra adott mézes letzkéiből, többet tanultam németül, mint *Faber, Hirschius, Pomey, Hederick, és Scheller* Szótárjaiból, egész életemben; 's valóban azon Tüzes nyelvetske tsudájának köszönhetem, hogy azután az idegen nyelven mindenütt folyvást beszélhettem. Ennek a' Leánykának, leg előszöris különösen meg tetszett az a' himám, hogy az *r betűt* természettel selypessen mondom ki; állította, hogy az nékem feletébb illik, 's hogy velem örömet nyelvet tserélne; kész akartva. válogatta az *r betűs* szókat 's ki mondásokban követte Belgaságot: mely tsúfolodásért minekutánna tölem tsókkal és mejje tapintásával fenyítettett volna, azután még sokkal inkább meg átalkodott majmolásomban. Fenyegtettem, hogy ha gúnyolásomtól meg nem szűnne, keményebb zaboláló eszközt vennék elől: nevezetesen emlékeztettem azon módra, mellyel az egyszeri Anglus Lord a' Fáját lopogató Leányt Büntette: de a' törvényemmel csak bűneinek számát szaporítottam. Melly példából láthatni, hogy *Cornelius* Elöl járó Beszéde szerént, mindemütt és mindenkor, a' közönséges szokás teszen valamely tselekedetet diszessé vagy illetlenné; következésképpen a' *Nagy Friderik* mondásaként: *De gustibus non est disputandum*: Az Izlések felett nem kell versengeni.

Annakutánma mind méjjebb bátorságba merülvén, sokszori reám tekintései 's mosolyodási után, arra mert inteni, hogy a' bajuszomat kaszáltassam le, azt adván indító okul, hogy az által magamat a' nézésnek tiszszerte kívánatosabb tárgyává tenném; sőt úgy sokkal is bővebben fognám a' Német Országi mézet kóstolni, mivel az ő Nemzetebéli méhek, a' sima szájakra örömebb repülnének. nem bírván mind egyaránt az ő türedelmével és bátorságával – Ámbátor az efféle kellemes tanátsbeli Személyeknek hibás javaslasaitis, gyakran fogatosokká teszi bennünk, a' mi Nemünknek Ő irántok valo természeti hajlandósága: mindazáltal elégtelennek tetszvéen előttem, 's tsupán egy estvéli nyalánkságért méltánis, az ő oka arra, hogy az által olly Nemzeti szokás ellen el követendő meg botsáthatatlan bűnre engedjem magamat bírattatni: tehát inkább az ő Potifárnéi késértetének Józsefi álhatatossággal ellent állottam azt felevén, hogy Ő Szépségének rólam érdemem felett való gondoskodását, melly szerént formám lehetőbb ki tsinosításának 's magam hathatósabb kedveltetésének módjára oktat, tanibványi tsókolódzó háladatossággal köszönnöm, de ez úttal azt hasznomra nem fordíthatom: mert

Egy az, hogy természetemmel ellenkezik az a' puhaság, hogy magat mások szeméért piperézzessem;

Más az, hogy az én gondolkodásom módjával meg nem egyez, magamat egyebek előtt személyemben olly móddal kedveltetni, a' millyennél fogva. magamnak nem tetszeném;

Harmadik az, hogy a' bajusz nekünk, mint férjfiaknak, az Aszszonyi Nemtől különböztető jelünk: mint Magyaroknak pedig Nemzeti ékességünk lévén, (vagy ha: szintén motskunkis) kötelesebb vagyok magamat Nemem és Hazám eredeti kényéhez, mint más Idegenek erőltetett ízéséhez alkalmaztatni: anynyivalis inkább, mivel Amannak anyai kebelében élni halni, emezeknél pedig tsak látogatólag kívánok széllyel tekinteni;

Negyedik az, hogy valamint ő nálók az *r betűnek* selypes ki mondása kellemes hibának tartatik: úgy ellenben nálunk a' kopasz orralya dísztelennek itéltetik, és én a' miatt otthon a' *Korts Magyar* nevezetet viselni éppen nem kívánám;

Ötödik az, hogy én tellysséggel ellenkezőleg lévén meggyőzöttetve annak szépségéről, a' mi öelőtte rútnak tetszik belső érzésem ellen való jó tselekedetre nen lehet 's nemis akarok kénszerítettetni;

Hatodik az, hogy a' garasos Német Borbélyok, egy átaljában, a' poltránális alább, sőt a' beretvájoknális kevesebbé értenek a' beretváláshoz; úgymint a' kik tsak harmadfél napi sarjú szakállatis nem tudnak betsületesen letbakarítani; következésképpen nem lenne bátorságos őket egy öt esztendő bajuszba bele állítani, különben félhetnék, hogy ezen mostani meg dült fű forma bajusz helyett, serte módon álló szőrrel tarlósítanak meg az orrom allyát;

Hetedik és utolsó az, hogy a' bajusznak az ékesség mellett hasznais vagyon; különben a' maga míveiben haszonra vigyázó bölts természet, azzal a' felső ajakat meg se prémzette volna – Azt tehát nem tellyességgel le koppasztani, hanem inkább a maga szükséges és illendő szélében hosszában tartani köteleztetik az okos ember.

Ezen prédákátziómmal annyira meg elégedett az én szerelmes Halgatóm, hogy nem tsak a' bajuszomat lábán engedte maradni, hanem ígérte is, hogy egész ott létemben reám kedestlenül nem fog tekinteni; sőt magát arra a' Nemzeti türedelemre ajánlotta, hogy ennekutánna senkit ,a' maga bajusz iránt való vallásából ki téríteni nem igyekszik; 's azonkívül a' jeles ifjú Jóvevényektől való irtózásátis, bár különben bajuszosok lesznek is azok, többé érezni nem kívánja – Ebből látnivaló hogy a' rendesen és világosan (etiamsi de lana caprina⁶ mondott szó, győz és szelidít. De nemis hosszassan boldogíthatta volna szegénykét, a' kopasz ajakaimról nyalandó gyönyörűség is, mert

2-a Julii, egymásnak örökre jó egészséget kívánván, tovább útaztan, e' következő Helyeken által:

Amstetten 1.

Strengberg 1. 1/2.

Ens 1.

Kleine-München 1.

Wels 2.

Laubach 1.

Unterhaag 1 1/2. E' volt végső Statiók Austriában. Azután Bavariában az első:

Ried 1.

Altheim 1 1/2.

3-a Julii kövekeztek ezek: Braunau 1.

Marchl 1.

Oetting 1 1/2.

Ampfling 1 1/2.

Oberhaag 1 1/2.

Hohenlinden 1.

Parschaf 1.

München 1. Deákul, Monachium. Ez a' Bavariai Fejedelemségnek Anya Városa, a' Választó-Fejedelemnek rendszerént való Lakóhelye, ámbár az jobbadán Nimfenburg nevezetű Mulató Városában, Monachiumhoz egy órányira, szokott tartózkodni; mely Város, ha a' nevét valósággal viseli, az izlés Jupiteri.

Itt szállottunk az *Arany Szarvasnál* a' belső Városban, melly Vfogadóban különösen meg tetszett nekünk az a' rendes szokás, hogy az Asztalnál Férjfi szolgál helyett, ékes termetű ábrázatú és öltözetű Leányzók udvarolnak, kik szemet tsiklandoztató tsinosságokkal, kellemetes szűnyog hangjaikkal, serény és tiszta szolgálatjokkal, sokkal nagyobb étel kívánást és vidámságot (mellyek az étkeknek leg ízet adóbb fűszerszámai) szerzenek a' Vendégekben, mint, tisztességgel említvén, a' Kelnerek, kik többnyire szenyynes szeles és goromba viseletűek; annyiban pedig mind Antikristusok, a' mennyiben nem a' vizet változtatják borrá, hanem a' bort vízzé – Ugyan a' fellyebb dítsért Szép Tseléd teszi, a' Külön Szobákbéli Vendégek körül is, az egész huszonnégy órákban kívántatható akarmelly szolgálatokat. Illyan Személyeket nyolctzig számláltam, 's azért még sem tapasztaltunk ottan nagyobb drágaságot mint egyebütt; nem úgy mint Pesten, a' hol ha valamellyik *Herr Virth* egy vagy két *Ganimedissát* tart, azokhoz biztatván, a' romlott vagy fele víz borát, legalább annyi krajtzárokkal fellyebb méri – Távól légyen pedig az is, hogy valaki a' fent írt Arany Szarvasbéli Müncheneri Leányokat Ringyóknak vélje, mert azok, a' parasztságtól meg vágva, mind Magyar Menyszszonyi szemérműek, és úgy is betsültetnek, mintha az érdemes Vfogadós Urnak saját Kis Aszszonyai volnának. Avagy tsak én semmi rosszszat körülök nem tapasztaltam.

A' következő napot ottan töltvén, a' Várost meg nézegettem; Nagyságánál nagyobb a' kiessége, lakásra kellemetes, és egészséges helyheztetésű, épületeire nézve pedig Béts és Pest Buda, után méltán tehetem – El jártam annak nevezetesebb Helyeit, úgymint a' Fejedelmi Házat, Mulató Kertet, Fegyver és Kints Tárt, 's az Udvari Kápolnát – Az épületben figyelmetességet érdemel egy Tornázt, melly Dédalusi elmésséggel ki vagyon rakva különbféle virágokra 's színelkre apró Tsigaházakkal – A' Szobái arany varrású bársony szőnyegekkel lévén borítva, arannyal tapasztottaknak lenni látszanak; minden házi eszközök, drága értzekekből kövekből fákból alkottattak, egyszóval az egész palota belől a' Királyi pompáig és fényig kevély – A' Fegyver Tár sokkal tágasabb és rakottabb mint szép, de tsak ugyan egy Választó Fejedelmetskének több, mint az ember látatlanba gondolná. Midőn annak Gondviselője egyet mást mutogatna, tudakoztam, ha vagyon: é a benne Magyar kard is?

⁶ „De lana caprina: Deák példamondás, olyankorra illő, midőn valaki csekély dolgon tépelődik, vagy fontosság nélkül való Tárgyat vitat, a' mikre a' Magyar azt szokta montani: Kisebb gond is nagyobb annál“. (Lásd MÁTYÁSI: Kalászkaparek 215. l.)

Azt felelte hogy *nintsen*. Hát, mondtam, miért nem fogtak ott egynehányat akkor, mikor leg közelebb a Magyarok Maria Theresia Perének el intézése végett Baviát meg látogatván, Nagy Sándorként oldozgatták a Successio⁷ Gordiumi Tsomóját? *Azért*, úgymond, *mivel nem a markolatjával hanem élivel hegyivel nyújtották*. Ugy vettem azonban észre, hogy az ő akkori sérelmeket már az idő megorvosolta, és annak emlékezetét a feledékenység bé bőrdzötte, mert még nem igen régibenis ottan olly gyűlölséges Fene vadnak és rettentő nevezetnek tartatott a Magyar, mint hajdan Rómában *Hannibál*, kiról a mondatik, hogy ha a siró gyermeket így ijesztette az Annya: *Fattyú! hallgass, jön Hannibal!* féltében a sirást el hagyta: most ellenben minket egész bámulással, szeretettel, tisztelettel fogadtak – A Kints Tár ritkaságainak le írására napok, és az árroknak felvetésére könyvek kívántatnának. A széles világ gyönyörűségeit fel csemegéző szemnekis volna abban az egyszeri jól lakásig mit enni, és a drágaságokon legelésző bámulásnak is minn kérődzni az el fáradásig – Az Udvari Kápolnában alig találunk helyet és rendet, a hová 's miképpen rakosgassák a töménytelen szent tziifraságokat. Láttam ott ollyatén, apró remek darabokat, mellyek nagyító üvegen által szemvakító és ember életét magokra tékozoltató mesterséggel metszettek: de nevezetesen a Templomi ritkaságok közt történetből szemembe tűnt egy Erekllye, melly iránt tett kérdéseimre azt felelte a Gondviselő: *hogy az Nepomucenus Sz. Jánosnak, a Vizek birodalmában Neptunus Örökösének tsontja volna, 's ámbár kitsinyis; mindazáltal milliónál fellyebb betsültetnek azon drága szerek mellyekbe foglalva tartatik: életében, úgymond, az egész ember ennyit nem ért*. Mi ezen ő mondását, mint Bavarusét, azt is pedig Templom emberét el halgatva (bámultuk: és szállásunkra térénk, s' fennt meg írt Leánykák által meg terített asztalhoz.

Még egy tsudálatos szokást tapasztaltam a falusi paraszt épületek módjában, melly majd egész Baviában közönséges: tudniillik, hogy a Cserepezésen föllyül szál; deszkákat nyújtogatnak végig, és azokat le szegezés helyett nagy kövekkel nyomtatják meg, melly miatt igen lapos málé fedeleket tsinálnak házaiknak. Noha ugyan ezt a szokást, minthogy okát kérdeni el mulattam, átaljában ostobának mondani nem merem: mindazáltal nevetségesnek tetszett: és ha valamely Bavarusra meg boszszonkodtam, tsak azzal szidtam, hogy *a' zsidelszege hulljon fejére!*

5-a Julii folytattuk útunkat im e Statiókon:

Svabhausen 1 1/2.

Eirathsburg 1 1/2. és e' volt utól'só Baviában. Onnét érkezünk a Schwáb Földre, hol első ló változtató Helyünk vala.

Augsburg 1 1/4. deákul, *Augusta Vindelicorum*. Ez egy Német Birodalmi Szabad kereskedésű roppant Város, a Lutherána Vallások eredeti Honnya, mellyről *Augustana Confessionak* neveztetik, 's a hol mostanis az az uralkodó. Ebéd kedvéért meg állapodtunk a *Három Királynál*, de mindjárt az asztal mellől szekerbe kelletvén ülni, abban semmit nem tapasztalhattam: hanem minthogy éppen Országos Vásár vala, hiréért egy páltzát vásárlottam, és attol fogva hordoztam Birodalmi, de az ebeken, és nehány kutya nélkülis ebeken, kivül, senkit nem igazgató páltzát kezemben. Továbbá

Zusmerhausen 1 1/2.

Pünzburg 1 1/2. Itten mig a posta ki 's be fogott, egy bútyoros vén aszszonytól, holmi aprólékos jeles tsont miveket vettünk, olly tzéllal, hogy azokkal majd otthon az Urfiaknak 's Kis Aszszonyoknak kedveskedünk: de beléjek vettettünk, a' mint alább ki fog tetszeni.

6-a Julii Utunkban estek ezek:

Ulma 1 1/2. Ez is Birodalmi szabad 's gazdag kereskedésű város. Tövében folyik a Duna, de még ottan tsak Dunátska, mert igen kartsú mint a kígyó a farka felé: nem is tsuda, mivel annak forrása ezen Tartományban *Doneschingánál* vagyon, és még eddig nem igen tehetős jobbágy Folyóvizek szaporitják adajokkal Uralkodó Folyamatját. Tudni kell tehát, hogy a Duna eredetére nézve Sváb születés, szegényen jön Magyar Országra, és ott gazdagszik meg, mint egyéb Hazája fiai is szoktak.

Westerstetten 1.

Geisling 1.

Göppingen 1.

Blockingen. 1.

Itt foly el a Nealer vize, mellyen által egy tsupán egy bolthajtáson álló fa hid vagyon. Ezen viz mentében terem, az az emlékezetes és valóban, is meg lehető *Necker-Wein*.

Stuttgard 1. Erről a ditsó Városról, ha többet nem szólnék is annál, hogy ez a Vürtembergi Hertzegségnek, annak az Európai Jupiternek és Mársok számára Júnókat és Vénusokat termő Tartománynak⁸ Anya Városa: tsak anynyibolis ki-ki képzelhetné, minémű lehessen annak a maga különös Úriságáról nevezetes Fejedelemnek lakó helye. Az ő Studgardi Palotája, oly egyenlően vetelkedik a Királyiakkal, hogy ha nem győz is, avagy tsak amazoknak ditsőségétől, a maga fényét nem tsak el nyeletetni nem, de tsak meg homályosittatni sem engedi. De a' mi több, vagynak ugyan azon Hertzegnek, Stuttgárdhoz közel, egy *Solitud* nevezetű Kertje, és ugyan attol mintegy két órányira, egy *Ludviksburg*, nevű mulató Városa. Mi azoknak kedvéért egy napot

⁷ MÁTYÁSI Münchenben járta előtt ötven esztendővel foglalták el azt a várost magyar pandúrok, huszárok, az örökösödési háborúban. (M. G.)

⁸ Célzás arra, hogy FERENCZ császárnak akkor már elhalt első felesége WÜRTEMBERGI hercegnő volt. (M. G.)

késvén, azt azoknak látogatására reális költöttük a' legnagyobb nyereséggel. Mert láttuk azt a' Kertet, melyet a' Föld gyönyörűségeinek 's kies helyeinek bűvári, az egész világra mernek vetni; ha a' mesterség a' természetet tökéletesíti, ehhez képest az Ádám Paraditsoma tsak közönséges Ómás Szívás lehetett: a' lehetőség magosságára hágott Kertészi tudomány, semmit ebből ki nem felejtett, a' mi egy emberi ész 's kéz által készülhető Elyseumnak tökéletességül tulajdoníthatatik: itt lehet szemlélni, melly bámító formákba tudja mintegy önteni a' plántákat; és melly hitel felett való kötelességekre erőltetheti a' vizet, az azokon uralkodó emberi böltsesség: egy kívül belől Felséges palota, abban annyi számtalan ezrekbe került házi eszközök, egy muzsika mesterhez foghatólag clavirozó óra, egy háromszáz nyoltz lóra készült pompás istálló (hol minden ló faránál az oszlopból egy egy fából faragott de igazi szarvakkal ékesített Szarvas fő nő ki nyakastol, a' szájából zöld Szarvas nyelvű fű levele nyúlik 'ki, és a' lónak neve azon írva olvastathatik) 's több efféle Dáriusi készségek, tsak nem a' bámulásnak só bálványává változtatják a' nézőt – Láttuk továbbá azt a' várost, mellyről bátran azt mondhatni, a' mit a' Zsidók Jerusálemról: *A' Nagy Hertzegnek Városa, mellynek e' földön nints mássa*. Meg vallom, hogy a' gyönyörűségeitől érzett elragadtatásomban, tsak nem azt mondtam Sz. Péterrel: *Tsináljunk itt hajlékot*. Egyszóval ezek ollyetén újj kapuk, mel'yekhez velünk együtt minden erre utazók méltán álmétkodó borjúk lehetnek. Ne vélje pedig senki, hogy ezek nagyító üvegen által mondott magasztaló beszédek légyenek, sőt bizonyosakká tehetek az iránt mindeneket, hogy akarmelly fennt pengessem én a' ditséretnek húrjait, azokat valóságos érdemekkel mérközhető hangonis tsak alig, annál inkább pedig magossabban, éppen nem rajzolhatom.

Itt Stuttgárdban szállottunk a' *Zöld ház* tziemerű Fogadóhoz. Történt hogy egyszer az ablakon ki tekintvén szemembe tűnt az útszán egy pár Magyar huszár köntösben öltözött ember. Örömben tsak nem az ablakon repültem hozzájuk, a' midőn hirtelen meg láttam, nagy térden alol, a' mint a' Strinf kötő szoritja, vastagabb a' szárok mint a' tzombjok: mellyből azonnal észrevettem, hogy nem földieim, hanem tsak udvari pompa kedvéért magyarosított állortzak légyenek.

El indulásunk alkalmatosságával, a' Kelner, a' mint ki fizettem, siettemben a' vissza adásban egy forintig meg tsalt. Pusztuljan ki a' költségből annyira, hogy az egy pénzt se fizethesse meg koldulás nélkül Káronnak,⁹ a' Styx partján kóborlandó hamis lelke!

8-a Julii, a' Statióink voltak:

Entzweigen 1 1/2.

Knittlingen 1 1/2.

Bruchsal 1 1/2.

Viseloch 1 1/2.

Heilberg 1. Deákul, Heidelberga. E' még Hazámban esmeretes Hely volt előttem, a' benne lévő híres Académiáról, és arról, hogy a' Reformatusok Catechismusának hazája – Későn érkezésünk és korán indulásunk miatt, nem leheték tiszteletére ama Trójai faló tsuda társának, annak a' pokol öblű hordónak, mely, a' mint nem is tudom hol 's kitől hallottam, 3000 akós: Ha való, tehát az, egy olly sok világi Böltsék 's papi Tudósok Athenásába méltán illő edény a' nagyságáért, de bor bőségére tekintvén, inkább Magyar mint Német Országba való volna. Egyébbaránt, fides sit penes auctorem: én inkább annyi akó hittel el hiszem, a' mennyi seprő nélkül bele férne, mint többször látására mennék – De halljuk tsak, „mint jártam itt, a' történet igaz: Nap enyészet előtt valamivel érkezünk Heidelbergába, 's bé szállunk a' Három Szeretsenhez: én hogy a' világosságot megnyerjem, azonnal elindulék a' városban széllyel tekinteni; azonban addig bódorgok, hogy el setétedett, és én el tévedtem; tapasztalván, hogy a' nyomomom vissza menni nem tudok, kérdem egy körülem sompolygó, 's a' mint utóbb ki fog tetszeni tőlem Filialis Stola fizetést reménylő Pendelbergaitol, ha vallyon jól tzelezok é a' Három Szeretsennek? Azt felelé, hogy nem szintén jól, de majd itt 's amott erre meg amarra térjek; külömben, úgymond, jobb leszsz el vezetnem az Urat úgyis útamban esik: azzal karon ragad 's megyünk: távol esvén már a' hely, sokféléről beszélgettünk; tudakozódott őis egyről másrol egész maga kedveltetésével: erőltetve nevetett a' minek nem kellett; szántsándékos el erőtlenedésében reám dölöngélt, hogy a' költsönös reá dölést velem meg kívántassa: egyszer meg állit mondván: Ime itt a' Nagyságod szállása! én köszönni kezdém kalauzságát és bútsúzni: akkor az én Vezértsillagom engedelmet kére, hogy ne nehezteljek ha valamit jelent; vélvén hogy talán további mulattató társaságával fog kínálni; tsak bizvást tesszen parantsolni, felelé; ő pedig, méltóztasson úgymond az Ur, fáradságomért valamit ajándékozni; el álmétkodtam reménytelen fel tételén az én Dámámnak, annyival inkább hogy útját arra lenni mondotta; de vévén észre: hogy pénzre és bizonyosan nem kéz tsókolásra, vagy egyéb ollyas sovány matériáju udvariságra volna szüksége; tiz krajtzárig a' markába rezeltem, 's azzal ő, tudja hova, én pedig mi hozzánk, el ballagánk. A' szeg, mint szokták mondani, a' zsákból, de a' szükség látom a' selyembőlis, ki üti magát.

Ezen várossal együtt, Schwáb Országotis el hagyván, által menénk más nap a' Rajna mellyéki Kerületbe, a' hol következett:

9-a Julii:

⁹ „Káron, a' költemények szerint volt Pokolbeli Révész, a' ki a' megholtaknak Lelkeit a' Stiksz vizén, mely a' más Világra mentekben útjukba esett, egy kopott Ladikon 's darabját egy egy pénzért által szállította. Azon Rév-bért a' Halott szájába szokták temetéskor tenni.“ (Lásd MÁTYÁSI: Baráts. 118. l.)

Neppernheim 1 3/4. Ezentúl pedig mindjárt értük a' Hassiai Land-Grófságot, a' hol első Stációnk vala:
Darmstadt 1 3/4. melyet végezetre követett a' kergetett tzel

Frankfurt. 1 1/2. Ide érkezvén, és a' kicznél illet magunkat jelentvén, azonnal szállásunkra vezettünk, melly számunkra, valamint más ki jelelt Idegenekéreis, az Udvar rendelkezéséből előre ki volt jegyezve. Nevezetesen a' mienk, *Baarfüsser* nevű piartzotskán, egy *Feit* nevezetű gazdag pénzváltónak Házában vala. Annak volt egy *Christiána* nevű jeles leány Húga, kit én egynehány könnyen múltókká tett napjaimért, annyira betsültem, hogy ha a' Kótyavetyés Bátsi, azt pénz helyett tiszteletre és szeretetre tartván, kótyavetyélte volna, nem reménylem hogy az árrát valaki nálam fellyabb verte volna. Reggeltől estig tudakozgatta szükségünket, és nem kívánt szolgálatainkat is kötelességeivé tette: nékem az időt alkalmatlanolta, a' Várost együgyűítette, 's a' bennülő életet annyira meg kezdte velem kedveltetni, hogy tsak nem ház őrzőségre szántam magamat, míg egyebek látásokkal legeltették szemeiket. Azonba tsak ugyan gondolóra vévén, melly rútnak lenne *Rómába járni és Pápát nem látni*;

Mindjárt más nap első gondolatomnak tartottam a' Várost körül tekinteni, mellyis polgári állapotjára nézve Birodalmi Szabad Hely; minden ki gondolható Kereskedésnek Fészke: a' Társaság maga tart magának a' belső vigyázat és bátorság fenn tartására, mintegy 700 főből álló fegyvereseket: a' Város egészen körül van kő fallal és víz sántzal kerítve, ezeken kívül kies sétáló úttal és két soros eleven kerítéssel, ki vévén azt az oldalát mellyet a' Ménus vize mos; Külső Városai nintsenek (ha tsak azt a' részetskéjét, mellyet egy felől a' Ménus el szakaszt tőle, annak nem nevezzük) hanem azok helyt körös körül kies kertek, ezekben pedig annyi 's olyan épületek vagynak, hogy szintén várast ábrázolnak, és a' városbelieknek többnyire hái báit alkotmányaik, új izlésű formáikkal fellyül haladják: töviben folyik, a' mint elébbis említém; a' fakó *Ménus*, egy akkora termetű folyóvíz, mint a' mi Tiszánk; Szép ezen szemlélni a' *Vizi-Fiakereket*; vagyis azokat a' számtalan apró hajótskákat, mellyek az, által jövő menő sokaságot hordozzák; de leg inkább érdemli a' figyelmet, sőt érdamlené a' vele éléstis, egy rendkívül nagy hasznú eszköz, a' minéműt annak partján kettőt láttam, amelyek által a' leg nehezebb portékák is, könnyen 's kevés emberi segítséggel, szekerekről vagy partról hajókra, és hajókról a' szárazra néhány szempillantások alatt rakattatnak; egy illetén alkotmány ennyiből áll, hogy a' parton építetik egy gömbölyű kő épület, abból az égfelé nyúlik egy erős gerenda a' mi kút gémeink módjára, arrol ismét ostorfa formán ereszkedik lefelé egy erős lántz, melly a' vége felé négy ágra oszlik, és mindenik ágnak egy körme vagyon, hogy az emelni való terhet azokkal meg ragadhassák; belől pedig az épületben, kétféle mozdító erő vagyon, egyik tsiga által megyen véghez, mely is a' gerendát egészen körül fordíthatja; a' második pedig egy deszkából készült nagy abroncs által, mellyben két német tipeg topog előbb odább petyenye forgató kis kutyák módjára, és ez arravaló, hogy a' lántzot a' szükséghez képest alább ereszsze vagy fellyebb tekerje. Ha a' mi Dunánknál ilyenek állítatának fel, nem telne Kereskedőinknek olly Herculesi munkába, annyi emberek és igás barmok meg erőltetésébe, 's olly temérdek idő és költség vesztésbe, portékáiknak ki 's bé hurtzoltatása; de nekünk ebben is mint mindenben tsak ez az értelmünk: *Maradjunk a' régi mód mellett*. Egyébbaránt

Még ez ideig a' Városban egyéb újság nem láttatott, a' koronázáshoz való készüléseknél, néző helyek tsinálásánál, és a' Jövevények nyűsgő sokaságánál. A' Császár választás 5-a Julii még oda érkezésünk előtt meg esett, a' voksoknak a' mi Királyunkra mindjárt és önként lett meg egyezésekkel. Tizenegyedikben napnyúgot tájban meg érkezett a' koronázandó Felség, minden pompa és eleibe való rendes ki sereglés nélkül. Igyekezett ugyan a' hírnek első fittyentésére rakásra rohanó nép, eleibe zúdított agyig erő Vivátjaival, annak a' maga természeti nap enyészetekor támadó polgári Napjának futását lassítani; de a' kedves Fejedelem alatt szaladásnak hevült lovak; és egymást kérkedékeny forgással űző kerek, repülő sebességgel ragadák el őtet, a' sokaságnak újságra éhezett szemei 's eget hasogató köszöntései elől, a' szokott Császári szállásra. Mindjárt más nap *Aqvisgranumi-Kanonokká* választatott, és ahoz tartozó kötelességeire meg esküdött. Végre el jöve 14-ik Julius, a' Koronázásra határozott Öröm ünnep: már ekkor idején reggel annak szokott útszáin és piartzain ki sereglett a' hadi 's Polgári Katonáság, mindenik a' maga rendes pompájában és muzsikáival, várván a Ceremonia kezdésének óráját; 8 óra felé, a' Papi Választó Fejedelmek, a' Világiaknak pedig Követjei, 's egyéb Fő Rendek, fel gyülekeztek a' Császári szállásra, és onnét 9 óra tájban el indultak a' Koronázó Templomba ollyforma rendtartással mint nálunk; Ő Felsége lovaglott egyedül, egy 4 szemllyek által feje felébe tartatott drága készületű Superlát alatt, a' Követségek hintókon, a' többi késérő sereg pedig gyalog ment; az ékességen kívül hasznais lett a' szép ernyőnek, mert olly vakmerő zápor esső támadt, melly az egész pompás készületű Sokaságot bátorkodott meg áztatni: a' Koronázó Személy a' Moguntziai Érsek vala: végeződvén ott benn a' Szent Szokás, Ő Felsége, mint már fel kenetett Császár, koronássan és ahhoz képest öltözve késértetett a' Város Házához, melly *Römernek* nevezetik: ott evett az egészen sült ökörből, 's a' meg esvén Szállására vitetett; az egész pompa alatt négy ízben hirdették az ágyúk tüzes nyelven az új Császár iránt való tiszteleteket: valamint a' nép úgy szintén a' pompa is csekélyebb volt a' Magyar Országánál, ki vévén 9 hintókat, mellyek mintha merevén aranyba lettek volna mártva; azonban annyi számtalan Nemzetek és Viseletek közöttis, leg inkább a' Magyar pompa köntös ragadta magára a' bámulásnak szemeit, töltelekjére pedig a' tisztelet és kedvelés Indulatját; a' Koronázás Inneplése, több ollyankor szokott örvendeztető mulatságokat nemis említvén, egy gyönyörűséges, de tsupán tsak Eszterházy Hertzeg szállásának épületén ragyogó meg világosítással rekesztetett bé; még pedig ollyannal, melly előttemis, a' ki már az afféléknek el unt látása miatt, szintén resteltem

eleinten, a' Rénusi 's Malagai vén borokkal a' Koronázás öröme tartott Laudamust félbe szakasztani, utóbb egy pompák egére újonnan fel tetszett Tsillagzatnak látszott, a' maga mesterséges készülétéért; hát még olyanok, a' kiknek bortol gözölgő szemeik a' Herschel égvizsgáló tsőjénél is netalán nagyobb mutattak, 's a' ragyogást hármaztatva is szemlélhették, mitsoda mennyei jelenésnek nem képzeltek lenni, mint meg annyi nem tudom hanyadik égbe ragadtattak. 15-ikben ki aludta magát a' sok virasztás miatt laposakat pillantó pompa, de más nap ismét fel serkent a' Frankfurti Lakosok hódoltságának alkalmatosságával, mellynek estvéjén ugyan azon Világosítás ismét mindjárt nap nyúgot után fel virradott.

Ekkor szerentsém vala meg esmerni a' Német Birodalombéli Fő emberek között e' következőket:

Friderik Károly Jósefet, Moguntziai –

Clemens Venceslaust, Trevirisi-Maximiliánt, Colóniai – Papi Választó Fejedelmeket; *Johannes Maurit*, a' Pápa –

Hertzeg Eszterházit, a' mi F. Királyunknak, mint Tseh Országi Választó Fejedelemnek –

Frantz Albert Leopold-Oberndorf R. Sz. B. Grófot, mint a' Bavariai V. Fejedelemnek XVI-ik Carolus Theodorusnak –

Heinrich Adolph Schönberg R. Sz. B. Grófot, mint a' Saxoniai V. Fejedelemnek *Fridericus Augustusnak* –

Ludvig Fridrik Beulvitz Barót, az Anglus Királynak III-ik Györgynek Hannoverai VFejedelemnek – és

Hertzeg Sackent, a' Burgus Királynak mint Brandenburgi VFejedelemnek – Követjeit.

Ugyan ezen alkalmatossággal, külön napokon szemlélttem Frankfurton keresztül menni, egy gyalog, és két Magyar Huszár öltözetű Lovas Burgus Regementeket a' Frantziák ellen. Az egész Német Birodalomban majd minden Uralkodó Fejedelmetskének vagynak több vagy kevesebb Magyar Huszárt majmoló katonái: de tsak annyira különböz a' mondva tsinált Magyar a' születettől, mint a' Fa kép az eleventől; nints far; a' derék kolbász; a' nyak görnyedt; a' láb pipa szár; és a' mint gyermekségektől fogva a' strinfkötő el fonnyasztja, a' tsizmán fellyül vékonyabb. A' Burgus nép mindazáltal eleven, villámlás tekintetű és vadra termett legényekből áll; Magyarokis felette számosan találkoznak között, kik tsak ugyan annyira ki is tetszenek, mint a' fias Tyúk Tsillag a' tsirkéi között.

Meg kell jegyezni, hogy az egek bádogját talán sok helyt bé horpasztotta, 's az útjában eső magosságbeli testeket helyekből fére nyomta, az a' magasztalás, mellyel a' Frankfurtiak, a' Magyaroknak jó hírét nevét emelték, Fejedelmek ditsősége mellett tett áldozataikért, ő hozzájuk való nyájas le bortsátkozásokért, és a' leg pallérozottabb Nemzetek fogásaikkal vetekedő magok alkalmaztatásáért, 's ők tudják jobban még mi több effélékért; de énis tudom, különösképpen, engemet miért kedvelt a' *Christina*; hogy Olvasóm balul ne vélekedjen, tsak ki is mondom, hogy a' Magyaros Forma-ruhámért; osztán meg azértis, hogy ötét Frankfurt egyetlen egy Angyalának szállitgattam; pedig már most háta megé meg vallom, hogy ő nem volt annak éppen a' Helenája, 's azért méltán nemis egyedül maga nyerte tőlem 8 huszonnégy órák alatt az említett nevezetet.

Végezetre, miképpen bortsátották légyen el a' Frankfurtiak Ő Felségét, 's a' több Fejedelmi és Fő Méltóságú Rendeket? nem tudhatom; mert egy nappal elébb úgymint

18-a Julii, meg fogadván egyet a' fellyebb említett Neptumus Dilizsánszai között, Moguntziának indulánk a' Ménuson. Ekkor mulatságból és tanulás kedvéért, tenyereim fel hojagzásáig evedzettem, sőt a' példa beszéd szerént, itt is, mint mindenütt és mindenben kárán tanult a' Magyar, mert az evező lapátot el törtem 's fizetnem kellett; de bezzeg a' hajókázás mesterségében olly tökéletességre jutottam, hogy ha Káron az Elyseumba mentemben Palinurusként a' kormányrol a' Styxbe találna tseppenni azonnal Eneással¹⁰ lehetnék; sőt a' mi több, ha a' Stix partján valami heverő tsónakot kapnék, nem is fognám neki a' harmintzadot fizetni.

Dél tájban *Höchst* nevezetű helységhez érkezvén, ebéd kedvéért ki kötöttünk; míg ahoz készültek meg nézegettem *Bolongáro* nevezetű Olasz Urnak Hertzegi Házát, melben portubák műhely és dohány áruló Boltok vagynak, az épületben templomis vagyon, mellynek homlok kövén ezen Sz. Irásbeli Helyből: *LoCVs Iste DoMV's orationis VoCcablVr*: minden erőltetés nélkül tsupán történet szerént ki lón azon alkotmány építésének esztedeje, az 1774. Valóban olvasva el mehet a' tsudák között, a' tubákos orrok és pipa füstök után olly barom épületet tenni; és valamennyi föld trantsérozó Deák, Falusi Notarius, és paraszt bíró volt most egynehány esztendeje Magyar Országban mindnyájoknak is dolgot adna fel vetni, hány szippantat tubák 's pipa dohány árrából gyült azon Summa mellyben annak építése tölt; ámbár azt is tudták találni, hány nehezék széna leszsz a' határjokon, akar terem akar sem.

Jól lakás után tovább folytatván útunkat, vagy igazábban, az útunk folyván alattunk, nap nap nyúgot tájban a' Ménus, éppen Moguntziával által ellenben a *Rajnába* taszította hajónkat, hol Neptunus pihent habokat adván alá, egy fertály mulva kikötő parthoz jutottunk, és Moguntziának Schippen nevű Vendég fogadója bé szállottunk; szerentsénk hogy nem későbbben, mert mindjárt a' szárazra történt ki lépésünk 'után oly szélveszes fergeteg támadott, melly miatt a' fenekével fel forgó Rénus hajjai, tzigány kerekeket hányni, vagy ballagó kóró módjára karikázni látszottak: nekünk pedig a' kis úszó szerszám, bizonyosan leves osztó fa kanállá vált volna.

Moguntzia, maga nevét viselő Papi Választó Fejedelemségnek Anya Városa, ha tsak a' mostani háboruban

¹⁰ „Palinurus volt Éneásnak Trója el-pusztulása után a' tengereken tett bujdosásaiban kormányossa, a' ki midőn történetből a' tengerbe kiesett, és oda holt vólna, maga Éneás állott helyébe a' kormány mellé.“ (Lásd MÁTYÁSI: Semminél T. Val. 278. l.)

*Kakasok szemetjévé*¹¹ nem fog válni. Egy oldalát mossa a' Rénus, és az azzal egy folyóvízzé váló Ménus; melly mindazáltal, a'mint a' hajózók beszélték, 8 mértföldekig különbözteti meg magát téglá színű vizével a' szöke Rénustól: ugyan tsak ő a' feleség, és a Rajna a' férj, melly Moguntzia 's Cassel között, az én lépésemmel 150-el, szélesebb, mint Buda Pest között a' Duna és ezen is hajókon álló híd vagyon, mint ott a' Dunán. A' Város régi, nagy és erős; a' Könyv nyomtatás mesterségének, nagyobb rész Tudósok ítélete szerint fel találó helye; ámbár az iránt más Várossal máig is fenn álló pere vagyon – Oda érkezésünkkor a' bástyáit ágyúkkal spékelve találtuk, mellynek okát mindjárt másnap tulajdon mennydörgéseikből meg értettük, a' midőn tudniillik 19-a Julii, dél előtt a' F. Császárt, délután pedig a' Burgus Királyt, azoknak fület siketítő köszöntései között bé jöni láttuk. Az első szállott a' Fejedelem palotájában, a' másik pedig ugyan annak *Favorite* nevezetű Kertjében: hol nékemis szerentsém volt a' Burgus Királyt nem tsak látni, hanem magános Vivat mondással tisztelni, mellyet Ő Felsőge kétszeri maga meg hajtásával viszontagolt. Ha ki tudakozza azon Fejedelmek öszve jövésének okát, azt gondolom, hogy a' volt a' mi harmadidén a' *Pilnitzinek*: de már azt senki se kérdje, mit végeztek, mert azonnal énis vissza kérdem. Azt az egyet ugyan merem hallatlanbolis mondani, hogy a' Frantziának az alatt eleget kellett tsukolni, ha ezen változás valóban meg szokott történni azokon a' kiket emlegetnek. Azomban itt és meg ekkor, a' ki vándorlott Frantziák, annyira bálványoztattak, hogy épés háborodás nélkül nem lehetett hallami, midőn a' Strázsa minden fő helyeken tsak azt tudakozta: *Frantzia az Ur?* 's ha mondotta: *Igenis*, azonnal különös tisztelő engedelmességgel botsátotta bé őket – Jártomban egy Burgus szóba eredett velem, 's többek között, az öltözetemből látván hogy Magyar vagyok, *Ő nem győzi*, mondá, *tsudálni, hogy a' Magyarok, a' Burgus Királyt fenyegetődzésire vissza botsátották Belgrádot a' Töröknek*: én, a' mosdóhoz hasonló kendőt akarván nyújtani, feleltem, hogy nem az ő berzenkedésektől valo féltekben, hanem régi jó szomszedság, békesség kedvéért tselekedték; egyszersmind olly erőben érezvén magokat, hogy a' midőn a' Töröknek kedve támad magát ismét meg veretni, mindenkor tetszések szerint el vehetik; 's ezzel az orrát végig simítván, Adió-vei odébb méne – Első napon éjjelre egész Város meg világosított: az azt követő két estvéken pedig igyekeztek a' Favorite kertet meg világosítani, de mind a' kétszer meg akadályoztatta a' szándékot egy egy szélvészszel rohanó zápor; harmadik éjjelre tsak ugyan meg betsülvén magát az idő; olly elmés és pompás Kert világosítás lett, a' minéműhöz hasonlóra sokat látott hallott emberek sem emlékeznek; a' föld mintha tsillagos éggel lett volna bé terítve; a' virág táblákban idestova széllyel rakott métsék, úgy látszottak, mint meg annyi fényes hátuljú Sz. János bogarai, mellyek között a' kinek kedve tartotta sétálgathatott, és setétség selyem bogarairais található: a' kiknek pedig inkább tetszett, a' palotában ehettek, ihattak, játszhattak, tántzolhattak, egyszóval mindent – hattak – hettek. A' Kert mentiben folyó Rénusonis mintegy 15 hajók valának öszsze vissza métselve, mellyekről az ágyúk sűrű kérdések és feleletek által catechizálták egymást majd egész éjjel.

Azután itt láttam egyszeri sétálás közben aztis, hogy egy Német az ökröt meg nyergelte, fel kantározta, és a' tetejébe ült. *Auditum admissi, risum teneatis amici!* Tréfán kívül igaz. Ekkor szemléltém, a' mit előbb tsak költeményekből olvastam, ama két állatból egyé vált Felemást, a' *Minataurust*. Gondolám, melly nagy igasságtalanság, nyeregbenis járombanis egyszersmind kettős 'jobbágyi terhet viseltetni vele! és hogy ha most hirtlenében a' Festők Inverso mundoja történné, 's az az ökör, a' Szarvas Nemnek Gyűlése előtt panaszt tenne, kegyetlen gazdáját, azért az állatok szolgálatbeli állapotjukba bé hozott újjításért, az egész szarvas Díván egyenlő bögéssel, bizonyosan 300 fővel szemközt öklelő ökrök között tízszer fel tízszer alá lejendő futásra sententziázná.

Mindjárt az ökrök után jut eszembe, hogy a' Moguntziai köz nép más Városokétól, durvaságával sokat különböz; mellynek okát tsak a' nem veszi észre, a' ki által nem látja, miért nem világos az ablak vagy szövétnek nélkül lévő ház.

Méltán ide járulhat azon tsúf szokás is, mellyet magamon tapasztaltam, hogy estveli 9 óra után, sem lakos, sem idegen, a' Moguntziai külső Városokból a' belsőbe fizetés nélkül nem botsáttatik: melly alacsony húza vona tsak ahoz mehet, midőn telhetetlenségből vagy szorultságból, a kis kutyákra, haj porra, lovakra, ablakokra, kéményekre, 's a' *Pittek* tudják még mikre adó vettetik. *Pfuj teufel!*

21-ikben el oszlottak a' Fejedelmek, előbb a' Prussus Király indult el hajón Coblentzbe, azután pedig a' Császár vissza Frankfurt felé Prágába, maga Cseh Királynak lejendő koronáztatására. Ugyan azon ágyúk, mellyek őket negyed nappal ez előtt mennydörgős örömmel fogadták, egy óránál tovább bögték utánunk a' szerentsés útát. A' mi indulásunk kettőjöké közt közepső vala; vissza hajókáztunk Frankfurtba ugyan azon kis fa kanálban a' mellyben el jöttünk: és ekkor ismét Neptunus a' Szelek ménéséből a' leg gyorsabbat és tanultabbat fogatván előnkbe, még azon nap világgal oda rugaskodtunk. Az ágyúk éppen azon szolgálatot tették nekünkis a' mellyet a' Fejedelmeknek, azzal a' kis külömséggel; hogy mi tsak úgy magyarázhattuk magunkra, mint mikor falun püspök eleibe harangoznak, 's a' szalmás szekér ugyan akkor talál bé menni. Tehát

21-a Julii, Ismét a' már mindentől ki ürült, és az elköltözött Idegen Istenek után le süttött fővel sóhajtozós, de tsak ugyan az azok által benne ki lotsolt pénznek alattomban örvendező Frankfurtban vagyunk – *Servitör Christina!* – Mihelyt a' parttól a' kapuhoz értünk, azonnal a' nyerekedésnek ott leselkedő lelke, örvendezve

¹¹ „A' Frantziák deák neve *Gallus*, *Kakast* is tesz; az ellenek egyesült Hatalmasságok közzül pedig, kinek egy kinek két fejű sas, egyebek mellett a' Tzimere.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Kalászkaparék* 210. l.) MÁTYÁSI nem hiába gondolt arra, hogy Moguntia = Mainz a „kakasok szemetjévé“ is lehet: ott járta után három hónapra csakugyan elfoglalták a franciák. (M. G.)

köszöntött bennünket, ismét egy olly hasznos tölgynek vélvén erszényünket, a' mellyből újj prédát fejhet; de meg tsalatkozott: mert – *Adiõ Christina!* –

22-a Julii hajnalban tsak a' hült helyünket hagytuk ottan. El útazturLk ésaznapi posta váltó helyeink valának:

Friedberg 1 1/2. Eletemben egy rakáson annyi szamarat mint itt nem láttam; a' Feketék és Szürkék a' többinél rövidebb fülük voltak, nem tudom ha vallyon mind egyaránt ostobák é. Azt se tudakoztam, ha vallyon a' Lakosokéi é, vagy valami Frantziákat átkozni készülő *Bálámokéi* lehettek. Azután

Busbach 1. hol a' kotsik kiigazittatásának kedvéért meg háltunk.

23-a Julii: *Giessen 1.* Itten Académia vagyon, vagy leg alább az a' neve. Onnét tudtam meg, hogy más nap reggeli 9 óra tájban, a' mint rakosgatodtam, egyszer minden számár ordításnál fület szaggatóbb láрма tsapodik bé az ablakon; ki tekintek, hát egy katona tsinálja trombitával, mellyre mindenfelől puskákkal: szaladoztak ki a' katonák a' házaktól. Kérdem miaz? egy ember feleli, hogy a' Deákok verekednek a' katonasággal, mert nálok Académia vagyon. Gondolám magamban, hogy ha meg engedik magokat győzetettni, majd lesznek közülök igazán egynehányan *Meg-Akadémikusok*. Én a' Deák háborút örömet másoknak engedvén, inkább szemlélője levék egy itten által menő Hassiai Vasas Regementnek, kik a' Birodalomban leg vitézebb katonáknak tartatnak, és valósággal kívülőlis úgy látszanak. Azoknak nézéséből vissza tértemben, egy magamnál pozsgásabb és bizonyosan erősebb, hihetőképpen a' mint garabontzás formája is mutatta, az akkori ütközetből kimaradott Deák Koldus, alamizsnát kért tőlem; láttam méltatlanságát, de nem adni átalottam; el vévén a' pénzt, nékem a' helyett ezer annyit kívánt; én azomban ollyat botlom hogy szintén orrom ütém a' földet, pedig Deák szerentsés útatis mondott; melly történetből azt hoztam ki, hogy az érdemetlen koldusnak áldása átok; és hogy minden egészséges korhellyel közlendő adakozás, vesztegetés; 's nem hogy az ezer annyibo valaha valami lenne, de az az egy annyi is örökre el vesztve marad. Ezen eset által lett meg intetésemről fogva, semmi nemű, nevű, színű, szőrű, öltözetű, formájú, 's rangú, ép kéz láb kéregetőnek nem adakozom, alkarhovai mikori 's mennyi uzsorát igérjen alamizsnámért: ámbár ellenben a' valóságos szűkölködőt, a'ki bizonyosan táplálására 's ruházatára költi pénzemet, minden világi vagy lelki kezesség és Interes nélküli örömet segítem: mert különben a' jótéteményért hálaadást vagy költsönt kívánni, motskos erköltsi uzsoráskodás.

24-a Julii, első utolsó Statiók leve

Marburg 1 1/2. Mikor a' Városhoz közelítettünk, szemközt tatáltunk egy Fegyveres Ifjú lovagot. Kérdi nagy lelkendezve: *Mint légyen a' Giesseni Deákok dolga a' Katonákkal?* Mi, mondánk, tsapiartzon hagytok őket, és a' hartz ki menetelét nem tudjuk. *Én*, úgymond, *segítségekre sietek:* 's azzal meg sarkantyúzván lovát, el nyargalt. Azután a' Városban értették meg hogy Marburgi Deák lett légyen, mert itt is Académia vagyon, mellyben egy pár Erdélyi nevezetessen Maros Vásárhellyt tanuló Magyar Deákok tartására is állandó Fundatio szereztetett, kik meg is látogattak bennünket, engemet pedig magok szállására is el vezettek. Ott egyik a' Könyveinek sokaságát mutogatta: azt mondván, hogy nem régiben vette egy zsidótól négy mázsájával; nem ditsérhettem vásárlását, 's lehetetlen volt mondatlan hagynom e' következőket: hogy szeleletlen gabonának sok a' szemetje; továbbá hogy a' hol a' könyv igen sok, többnyire úgy tapasztalhatni, hogy ott a' gazda sok tudománnyal bír ugyan, de a' fején kívül tartja; a' tudománybol pedig jobb kevés is ollyan bátor helyen, a' hol a' moly hozzá nem férhet, és *Arachné* Kis Aszszonynak tanítványa: a' pók¹² közte nem takátskodhatik. Kevés, a' földszintől padlásig könyvekkel béllelt Museumok vagynak, mellyeknek szemöldök fájára vagy kövére nem irattathatnék ama *Langiusbeli* tziimer-mondás: *O librorum multitudinem sed scientiae parum!* ámbár a' sem következik, hogy a' kevés könyvűek vagy éppen könyvetlenek, sok tudományúak volnának; mert ugyan az említett Langius írja: *Facilius est edere sine orbe et cultro quam discere sine libro;* sőt egy kis változtatott alkalmaztatással, úgy lehet a' kétféléről ítélni, mint a' Tanult emberek Irás módjáról mondatik, ezen köz példában: *Docti male pingunt – Indocti pejus.*

Itt szemléltetik egy kettős toronnyal ékes és tetőtől talpig faragott kövekből épült nagy és régi Templom, melly felől az említett sok könyvű Deák azt beszélte, hogy az Sz. *Ersébetnek* Temploma, ki is a' 13-ik Században 2-ik András Magyar Király Leánya vala. Férjhez ment *Filep* nevezetű *Turingiai Land Gróf-hoz;* halála után a' Pápa Szenté tette, és a' koporsója most is azon neki szenteltetett Templomban tartatik, melly a' rajta lévő drágaságokkal együtt, mintegy ötödfél millió Tallerra betsültetik. E' derék *mortuum Capitale;* de

Nem meg vetendő tapasztalás volt látni azon malmotis, melly magában hajtja fel a' vizet a' felleg várba.

Ugyan itt láttam, még pedig dél előtt, *Baldinger Professort,* a' ki különben széles tudományú, de az *Ennius* Poéta tulajdonságával bíró Tudós, kiről e' mondatik: *Ennius ipse Pater, nungvam nisi potus ad arma prosiluit.*

25-a Julii következtek:

Holtzendorf 1.

Jestberg 1.

¹² „Arachne volt egy Lydiái leány, a' ki a' szövés fonáshoz különösen értvén, egyszer Minervát annak a' Mesterségnek-is Isten Asszonyát egy szál-gusalyra ki merete hívni: de szerentsélenül: mert Minerva meg-gvőzte, és az órsóval jól homlokba ütötte, mellyen ez meg-szégnylven magát, magát fel akasztatta; de Minerva meg-szánván, nem engedte meg-fülni, hanem pókká változtatta; a' honnan a' Vers-írók Araknének szokták nevezni a' pókot. Ovid. 6. Met.“ (lásd MÁTYÁSI: Semminél T. Val. 242. l.)

Vabern 1 1/4.

26-a Jul. pedig Cassel 1 1/2. mely a' Hassiai Uralkodó Gróf lakó városa. hol meg szállottunk a 2-ik Friderik tziemerü Vfogadóban, a' Weisenstain meg látogatása kedvéért. Igyneveztetik a' Landgrófnak egy magas hegyen a' Várostol fél óránnyira lévő mulató Kertje. Ennek mind helyheztebéséből mind remekeiből a' tetszik ki, hogy a' Gazdája, nem tziemerer építésekben, virág táblákban; hajafodorgatott vagy nyirkélt fáknban, 's több ollyas fél-Aszszonyi tsetsebetsékben, hanem a' természet együgyü míveinek, úgymint patakok folyásának, kietlen erdőknek, fene vadaknak, régi pusztult épületeknek követésében találja mulatságát. De nem is tsuda, ha annak az Uri embernek férjfiúi fogásai vagynak a' gyönyörúségekbens, mert ő most is személlyessen vezérli maga hadi seregeit a' Frantziák ellen. A' Kertjében nevezetes, hogy a' Várostol fogva egész addig, két oldalrol fákkal ki ültetett egyenes szekér út vagyon: de még sokkal nevezetesebb egy Carlsberg nevezetü épület, mely egy vakmerő 's Európában pár nélkül való emberi munka. Az ebből áll, hogy a' Kertben lévő magas hegynek derekán fellyül, kezdődik egy tsupán faragott kövekből készült öt soros grádits, a' középső sor igen széles mint az ország út, a' többin pedig egy pár személly sétálhat széltiben a' hegy tetejéig; ottan osztán egy pyramis formájú magas kő épület vagyon, mellynek tetejében áll a' Hercules rézből tsinált képe, olly nagy formában, hogy a' boltjába is gráditsokon fel mehet egy ember; a' leg alsótol fogva; a' leg felsőig 902 gráditsokat számláltam fél mászkáltunkban. Azután le jöttünkben, e' következendő mesterségeket szemléltette velünk annak Gondviselője: Midőn a' Pyramis fundamentomáig le szállottunk, hol a' hely, egy fenevadakkal tellyes kietlen barlangot ábrázol el eresztette a' vizet, melly oda még magossabb hegyekből fakad, és a' folyásnak indult víz oda benn a' kősziklák között szépen orgonálni kezdett: ugyan azon barlangban két helyt, és előtte is kettőn szökött a' víz; lejjebb sétálván a' vízzel együtt a' gráditsokon, tsinált egyenességet értünk, hol kétfelől kőből ki faragva állott két tengeri tsuda, egyik trombitával, másik kürtel, mellyekből a' víz ereje valóságos bögést nyomott ki, és ott ismét szökő kúta valának; ezen alol ismét egy más egyenességen, ki volt formálva a' pokol minden kárhozottakkal együtt, a' mint a' poéták leírják, és annak ablakai ollyan üvegből valók, hogy kívülről nézvéen be felé, az egész barlang lángal égni látszik, ámbár belől tiszta fejr: Leg alol végezetre vagyon egy jókora tó, ameynek közepéből, 26 ölnyire, fenyőnyi vastagsággal szökik a' víz, midőn a' mestere meg ereszt: ez úgy is a' mint most vagyon, maga nemében egyetlenny; de azt beszélték, hogy a' Land Gróf szándékozik, majd ha rá ér, még négy öllel fellyebb ugratni.

Itt láttam először aztis Casselben, a' mit azután majd mindenütt a' nagyobb oskolás helyekben hogy bizonyos szegény sorsú Deákok, a' jelesebb napokon az utszákat végig járnak, és minden negyedik ötödik ház előtt meg állapodván verseket énekelnek, mellyért osztán a' lakosoktól fizetések jár. Ez a' szokás, minthogy koldulás neme, nem éppen tisztességes, és még a' régi borjú világ szeplője a' mai pallérozódás ábrázatján: de mindenütt tsak úgy élnek a' szegény legények a' mint lehet; osztán a' szükség a' bolondságot is hasznossá, és az illetlenségétis tisztességesé teszi. E se rútább, mint nálunk az ablakokon való pátrizálás, és a' házanként való főzetés;¹³ melly két tsuf szokásból, minémü jeles beszélgetés történt egy Ketskeméti Református Gazda 's annak pápista pásztora között, méltó léssen röviden ide iktatni: A' gazda kérdi, ha járt é farkas és vitté? a' pásztor feleli hogy jártis vittis; hát, mondja a' gazda, miért nem pirongatta ked el mint a' pápista Deákot szokás az ablakrol? Teremtettét, úgymond a' pásztor, könnyen beszéli gazd'Uram, de nem főznek ám a' farkasnak házanként mint a' kálomista Deáknak.

27-a Julii, a' Statióink voltak:

Münden, 1. az utolsó helyünk Hassiában. Azon tul *Hannoverában* az első:

Götting, 1 1/2. az a' benne lévő *Mindenes Oskolárol*¹⁴ mostan leg nevezetesebb *Göttinga*. Midőn éjfélt után

¹³ Útcán ablakok alatt énekelgettek a deákok s ezért járt nekik a ház gazdájától enivaló vagy enivalóra való: ez volt a pátrizálás. Nagykőrösi deák volt MÁTYÁSI, onnét ismerhette azt a szokást. A nagykőrösi iskolának régi törvénye lelkükre is köti aztán a deákoknak, nehogy „a városiaktól élelmül adott kenyeret, tojást nyeglén eldobálják, összetapossák s azzal kicsinylőleg bánjanak“. (ÁDÁM G. A. Nagykőrösi R. Főgymn. Tört. 284. l.) A deákok számára házanként való főzetésre, a „coquiá“-ra nézve pedig elrendeltetett, hogy: „A' Coquus első kötelessége, hogy mikor reggel és délután a' Városra a' végre hogy a' Lakosokat a' főretésre kérje, kimegyen, maga minden Házba bémennyen, betsülettel köszönyön, a' Gazdát vagy Gazda asszonyt tisztelettel kérje, hogy a' Deákok számára ételt készíteni, vagy készíteni ne terheltessen. Mikor az ételt elhozzák, azt egész emberséggel meg kell köszönni“ stb. (U. o. 105. l.) NANÁSI FODOR Gerzson nagykőrösi professor uram azonban (nem hiába, hogy a Martinovics-féle összeesküvésbe is belekeveredett) az egyéni joggal, méltósággal többet törődő gondolkodása szerint MÁTYÁSIval együtt szintén elítélte a deák-eltartásnak azt a módját s 1803-ban már azt indítványozta hogy: „a közönséges városi Coquiát egyáltalában cássálván, jobb lenne a' helyett egy ollyan Convictust állítani fel, melly bizonyos, a végből öszve szerzendő Fundusból mindenkor rendessen és egyformán fenntarthatik és az abban bé vétetendő Tanulók illendően táplálthatnak.“ (U. o. 278. l.) (M. G.)

¹⁴ „Mindenes oskola“ – egyetem – ezt az utóbbi főnevet csak a XIX. században csinálták s időbe tellett, míg mai „universitas scientiarum“ jelentése kifejecesült s kiszorította a XVIII. század végén csinált „mindenesség“-et. Még 1829-ben az egyetemi nyilvános rendes tanárnak ez volt a címe: „A Tudományos mindenség közönséges és rend szerint való oktatója.“ (Lásd SZILY: *Nyelvújítás Szótára* II:437.) MÁTYÁSI RÉVAY Miklós régi nyelvtudósunknak példáját követte, ki „mindenesség“-nek nevezte az „universitas“-t. A magyarkodásra hajló ifjú MÁTYÁSIÉtól azonban különbözött ebbeli véleménye öreg gazdájának, a szélesebb látókörű TELEKINEK. 1786-ban írta (két aranyat is mellékelve!) RÉVAYnak, annak „Magyar Költeményes Gyűjtemény“-ét köszönve és bírálva, a következőket: „Sajnálva tapasztalom én azt e' máj napon, hogy sokan úgy kívánnak használni a Magyar nyelvnek, hogy nints köszönet benne és a midőn fel akarják ékesíteni esmerhetetlenné 's következés képen katzagásra méltóvá is tészik. Történik pedig ez legkinkább az által, hogy azokis a kiknek magyarságok nem minden próbát meg ütő, ollyak bátorságot vésznek magoknak, hogy mintha a szóknak vagy szóllások formájának jósága tsak az ő képzelődéseiktől függene, vagy úgy szókat koholnak, vagy a régi szóknak más, az ő itéleték szerint furtsábbakat 's módossábbakat tsusztatnak helyekbe. De az ilyen bátorság még azokbanis a kik a magyar nyelvet a leg nagyobb

egy óra tájban a' *Korona Vendég Fogadóhoz* érkezünk, nagy muzsikával kevert Éneklést (neis tudja minden; tsak betsületből nevezem úgy, mert inkább ordításnak mondhattam volna) hallottunk, és közben közben ezt a' kiáltást: *Vivat Augusta Georgiana!* így nevezetik a' fellyebb említett Mindenes Oskola, maga fő Kormányzójáról, az Anglus Királyról; azt a' szokatlanokat meg döbentő, jó kedv hangu, és bor ízű lármás éjjeli mulatságot, a' *Purschok* (közönségesen így nevezetik a' Tanuló Ifjúság) indították.

Mindjárt más nap Magyar Deákok után láttam, találtam is egynehányat, kiknek társaságában a' Városotskát, tetétől talpig Magyar forma köntösben öltözve körül jártam; egy Magyar Országai Püspöknek sinsz több késérője, bámulója pedig felényi sinsz, mint nekem ottan volt; örvendezve halgatták Hazámfiái ditséreteimet hátunk megett suttoztatni, 's magokis kevélykedtek késéresemben – Mentünkben egyszer találok mondani, hogy kívánnám az Akadémiát látni; mellyre egyik így felelt: Én, úgymond, látatlanban magamis mindenkor azt gondoltam, hogy az Akadémia, valamely roppant épületből, és a' Tanítóknak 's Tanulóknak odaseregülő társaságából áll; azonban itt a' dolgot éppen különbözőleg tapasztaltam, mivel az nem egyéb, mint egy Tudomány Vásár hol minden Kalmár maga különös boltjában árulja portékáját, az az, minden Tanító tulajdon szállásán tanít, ahoz képest a' ki mennyi tanítványokat verbuválhat; vagynak ugyan rendes hivatalú Tanítóknak, de vagynak tsak szabadságosokis, és a' két rendbéliék száma 80-at haladja – Ez, mondám, bölts gondolat, mert a' Tanítók 's Tanulók között ekképpen vetekedés szereztek, mellynek gyümöltse a' jól tanítás és tanulás – Ekkor, de még távolról, szemközt jövének három tisztetű Férfiak, mint valamely három napkeleti Böltsök, kik eránt az egyik sétáló Társ figyelmetessé tevé, mondván: Ezeket jól meg nézze Földi Uram; illendő köszönés után egymást el haladván, így szólla: Ezek a' három leg nevezetesebb Tanítók, úgymint, *Gatterer*, *Spitler*, és amaz egész Európa előtt a' hír által ki trombitáltatott *Schlötzer*,¹⁵ az az Országok polgári alkotmányáról és igazgatásáról való Tudománynak mély tengerét fenekig dúló bűvár: a' ki a' Nemzetek törvényének tekervényeit, a' békességek tsendes napjait, a' háborúk fergetegeit, a' köz boldogság hajó törő helyeit és ki kötő partjait, számok és nevek szerént esmeri: a' ki a' viszketegetes elméket gyakran a' vézésig meg vakargatja, a' torzo~borz gondolatokat tsinosan meg fűsüli, és a' rozsdás vagy el feslett erköltsöket ki fényesíti 's rántzba szedi – Igen örvendettem olly nagy *Német Plátók* látásán, kivált a' harmadikén, úgymint a' kinek terjed hírért és Fő Munkáit, már még oskolás gyermek koromban bámulni kezdettem – De kérdém továbbá: Mi légyen valóságos oka, a' Tudományok illetén szerentsés előmenetelének, ebben a' szarkafészeknyi Hannoverában? – Erre a' harmadik pajtás, a' ki még eddig nem beszéllett, nosza! monda, térjünk bé ide a' fák közzé, 's ereszkedjünk le pihenés kedvéért egy kő padra; meg tselekeszszük, 's hát mindjárt le ülés után, *Inde toro Pater Eneas sic orsus ab altos* következendőképpen kezd kérdésemre felelendő válasz fejében prédikállani: A' leg ditsőségesebben Országló Felsőges Anglus Királynak, mint Hannovera Urának és az *Augusta Georgia* leg főbb Kormányzójának nevében! Áldassék az egész emberi Nemzettől az Angliai bölts igazgatás és szabadság! A' Tudósok és tudományok illetén nagy termékenységének, úgymond; itten szerző oka, a' szabadságnak leg fentebb jára napja, az az, a' gondolkodásnak, tanításnak, írásnak, nyomtatásnak, nem tsak tellyes meg engedése, hanem ditséretekkal és jutalmakkal is ébresztése 's elevenítése. Semmi más különös boszorkányság nem okozza tehát azt, hogy az a' kised szabad Föld szegeletetske, elme pallérozódással haladja mind azokat a' nagy ész és lélek kalitzkákat, mellyekben az erőszak halgatást parantsol: az ijesztésnek fényítő újra tsak suttogva enged szóllani; az igazat, melly holmi hajónál fogva rakásra hirtoltok okokon titok alá záratik, fő törés nélkül nem mondhatni; és a' hol a' babona, részre hajlás, 's magános hasznok tekintete miatt, Fedrus régi panaszaként, mostis szükség vagyon a' meséik által való ki fejezésekre. Itten, a' mint már emlitém, a' Könyvirás és nyomtatás, keskeny határok közzé éppen nem szorítatik; az igazat, akar ditséretes, akar szégyen köre méltó, nyilván és közönségesen ki mondhatják 's írhatják; de a' józan okosság és természeti jus után halgatván, mi is állhatna akarholis ellent abban, hogy a' mi egyszer világ láttára 's tudtára meg történt, ugyan annak hallattára emlegettessék? ha jó, a' követés, ha pedig rossz, a' távoztatás végett; hiszen másként az emberi nemnek nagyobb része, tsak fél tudományú marad, mert a' hibáknak esmérete, hasonfelét teszi az emberi tudománynak? Bizony semmi sem egyéb, hanem a' részre hajló 's önnön hasznát tárgyozó tilalom, és az attól vezéreltetett könyvvizsgálók alatsony lelkűsége, oktalan félelme vagy hízelkedése, sőt többnyire tudatlansága, kiknek rostájok, a' világosodásnak tiszta búza szemeit, (ők konkolyoknak hazudják) ki nem hullatja.

tisztaságában bírják is, vakmerőség volna; a midőn pedig olyanok elegendnek az ilyen tsupán tsak magok kénynek szerint próbálni mérészett új szók kalapálásából a' nyelvvel való nem egész meg ösmerkedések annál világosabban ki mutatya magát. Mi vihethi p. o. a' Magyarat arra, hogy ő minden szót a' maga nyelvén teygen ki és semmi idegen szót meg ne tartson, holott minden nemzetek még a' leg tudósabbak is ellenkező példát mutattanak. Mennyi Görög szót meg nem tartottak a' Deákok Augustus idejében? mennyi idegen szót nem látunk ma a' Német Franuda és kivált az Anglus nyelvben. *Mi szükség az Univerzitást a' melyet az Olasz Univerzitá-nak a' Anglus University-nek a' Frantzia Univerzité-nek a' Német Univerzität-nek nem atálla hivni, minekünk mindenességnek nevezni“ stb. (Lásd: Akad. kéziratár Vegyes 4-r. 39. sz. II. 10.) (M. G.)*

¹⁵ Ezeknek volt tanítványa gr. TELEKI Józsefnek apjához méltó fia, LÁSZLÓ (sz. 1764.): a Teleki-udvar hálája csendül tehát ki bizalmas emberüknek dicsérő szavaiból. SCHLÖZERRől azonban a tüzes magyar MÁTYÁSI mégis aligha írt volna ilyen tisztelettel három évvel később; akkor jelent meg ugyanis e német tudósok magyarellenes műve az erdélyi századok történetéről. Erről a könyvről mondja egy korabeli magyar recensio többek közt ezeket: „Ez a' Könyv a' Világ piattzára elé állott ugyan, de a' legfővebb, és fundamentomosabb állatásaira nézve nem tsak nem igaz, hanem botrántoztató. Abban a' magyar történeteknek Attyait is betsméri, illetlenül motskollya. Mese embereknek nevezgeti. – – – Azonkívül boszszankodással tele azon tsudálkodik, hogy az Isten teremtette földön még egy Magyar vagyon!“ (Lásd: Akad. kéziratár Vegyes 2-r. 2. sz.) (M. G.)

A' szemessebb népek ugyan már annyira reájok esmertek, hogy midőn az általok meg heréltetett Munkáknak (jól nevezik herélteknek, mert éppen azoknak hasznos tudományt nemző tagjait szokták el metélni) ürességeit látják, bizonyosnak tartják, hogy ott valamely igasság, bátor jelentés, vagy világos elme gondolati vagynak eltörölve; mellyet ha a' Hannoverai nemes lelkű 's tudós Könyvbírák tselekednének, tudni való volna, hogy ott tsak tudománybéli hibát igazítottak: de mi haszna ha nem állhatnak az őket fedező hatalom ellen. Ezek szerént nemde nem méltók é, hogy a' világ közönséges szégyen padján pironkodjanak mind azok, ha most nem még hamvaikbanis, kik az emberi nemzetet úgy nevelik, hogy a' Virtustalanság miatt, a' józanon és szabadon gondolkodó néptől félnek kellessen; és azon félelemnek el háritására, a' természeti szabad Jus és Józan okosság határinak sérelmes meg szorításával, azokat tudatlanságban, elméjüknek nyelveknek és pennáiknak rabságában tartand kénteleníttessenek? – De már alkalmaztatom beszédemet nevezetessen a' Magyar Nemzetre. Én az idegeneket nem bálványozom, ámbár az idevaló Tudomány egén a' Böltseknek első nagyságú tsilagait szemlélemis: de a' magam fészket se fertéztetem. Azt állítom azért, hogy a' Hannoveraiak, minden felsőségek és előbbvalóságok mellettis, tsupán két lépéssel hágtak a' Magyarok eleibe, tudniillik a' *Szabadsággal* és *Szorgalmatossággal*. Földi Uraméknál az *első nintsen*, miolta az egyetlenegy 2-ik József magával az örökkévaóságba vitte: ellenkező esetre, esmerék tsak énis Hazánkban, olly eleven szikrákat, mellyek ha a' félelem hamva alol, a' szabadságnak bátor egébe ki üthetnének, azonnal ollyan lángot vetnének, hogy napfényeknél a' Haza, hold világoknál pedig a' távol lévők is láthatnának; sőt életembe fogadom, hogy ha sok rab Irások, a' molyos és pókhálós rejtekekből szem eleibe mernének, jöni, magok meg jelenésekkel, mint valamelly Haza Istenei, a' jövevény munkák bálványait számkivetnék a' Magyar Minerva Templomából, és annak oltárain nemzeti tüzet gyújtánának. Földi Uraméknál a *második lehetetlen*, mert ha szintén az igyekezetnek régibb akadályait, a' szünetlen hadakat 's Nemzetünk egyéb nyomorgattatásait el halgatomis: méltán említem a' mostani szemmel látható tapasztalást, tudniillik, a' Nagyainknak nem tsak a' tudományokhoz való idegenségeket, hanem a' Tudósok, vagy leg alább azokká lenni akarók iránt gyakorolni szokott hidegségeket, és tsupán tsak ditséretben 's ígéretekben határozódó fősvénységeketis. Nintsenek úgy é Nemzeti Homerusok, Virgiliusok? Nintsenek ám, mert *Magyar Nagy Sándorok 's Mecenások* sintsenek: régen meg van írva *praemia calcar habent*: de azok a' sarkantyúk ma nem igen tsiaklandozzák a' jó igyekezet oldalait, és valóban pirulva szégyenlhetik Magyar Uraink, hogy azokat a' Nemes Léleknek erköltsi ösztöneit, első lábaikra fel nem üttetik, midőn a' hátulsók arany és ezüst sarkantyúkkal kevélykednek – Azt pedig egy okos két lábú se mondhatja, hogy a' Magyarok elmebéli tehetségei gyengébbek volnának az idegenekéinél: mert egy az, hogy a' természet, mint minden gyermekeinek egy formán édes anyja, nékiek sem osztotta mostohább kézzel a' lelket, mint egyebeknek; más az, hogy ha az elme munkáira nézve befolyások vagyon a' testi dolgoknak, úgymint, a' levegőnek, egészséges erős eledeleknek, 's jól születésnek 's a' t. könnyen meg ítélni, a' ki mind a' két fajtát esmeri, hogy mindazokkal mások felett méltán ditsekedhetnek a' Magyarok: nevezetessen pedig meg engedheti azt, hogy test táplálóbba 's vért és erőt készítőbbek az ő eledeleik, 's nemes tűzű boraik¹⁶ mint amazoknak holmi Nabugodonozor kosztjára tartozó burjánynyaik és rozslósis pohárral kóstolgatni szokott savanyú lőrök. *Dixi!*

Elég is biz ez, magamba gondolám, mert mind az órák mind a' gyomrom tizenkét órát jelent. Igazat beszélt mint Göttingai Deák; de nem tudom majd mint Magyar Országai Tanító, a' szerént fogja é az ügyefogyott Tudományok pártját vitatni.¹⁷

Ebéd után az ablakon ki tekintvén; az által ellenben történt Strázsa változtatásával egy furtsa szokást jegyztettemmeg, a' mellynek látása, a' Deák hazafitúi buzgóságából eredett komor gondolatim kódét, homlokomrol el oszlatta. Tudniillik ottan Strázsa süveget tartanak, ollyanformát mint a' mi Gránátérosainké, mellyet egyik őrálló a' magáéból a' másiknak fejébenyom, midőn helyében áll. Ez éppen ollyan forma, mint nálunk némelly falukban Falu csizmája. 's nadrágja vagyon mellyeket az újj Bíró szokott a' tavalyi után magára öltözni.

30-a Julii következtek:

Heiligfeld 1 1/2.

Dünkelstein 1.

¹⁶ „Hogy a' jó bor tüzet ád az elmének, a' tagadhatatlan. *Ennius ipse pater nunquam nisi polus ad arma prosiliit*; még-is azt mondja *Cizero*, hogy ő *ex stercoribus Eunii gemmas collegit*. Jóllehet a' gondolkodás az italtól egy általában nem függ, de tsak ugyan hathatós ereje van az ész körül. Innen tapasztalhatni, hogy többnyire az *Asszonyoknak* víz ízű, az-az erőtelen; a' *Svábnak* seres, az-az, alacsony; a' *Tótnak* pálinka szagú, az-az, garabontzás gondolkodási vagynak; a' *Magyar* pedig elmés és tüzes a' bortól; az *Anglus* magos és rá-tartó a' téjtől 's a' t.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Semminél T. Val.* 107. 1.)

¹⁷ TELEKInek és MÁTYÁSIInak göttingai időzéséről megemlékezik KIS János (KAZINCZY barátja és írórtársa) is „*Emlékezései*“-ben (1845. kiad. I.: 106–107. 1.): „Gróf TELEKY József császári királyi belső titkos tanácsos, Ugocsa vármegye' főispánja és korona ör, ez a' mély és széles tudományu 's esmeretet bővítésében fáradhatatlan magnás, Frankfurtból hol Ferenc császár koronázásán jelen volt, egy fordulást tett Németországban, leginkább némelly tudósoknak, azok között a' Göttingaiaknak is, meglátogatása végett. Göttingában létét“ (KIS János akkor az ottani academia hallgatója volt) „odaérkezése után hamar megtudám; Délelőtt egyik leckére menvén történetből egy díszes magyar öltözötű legénnyel az említett gróf cselédjével találkozám. E' szokatlan látásnál kérdém a' legénytől ha tud-e magyarul? Hogy ne tudnék uram! ez vala a' felelet; hiszen csaknem semmi más nyelvet sem tudok, mint a' magyart. További kérdéseimre elbeszélé, kivel jött 's hová szállottak. Leckémről kijöven első gondom leve minden hazafiakat összegyűjteni, 's azután seregesen menék Göttinga' ritka vendége' tiszteletére, kinek én egyszermind.

Mühlhausen 1.

31-a Langensaltz 1.

Gotha 1.

Erfurd 1 1/2. Itt a' Római Császárhoz szállottunk, és ott háltunk, a hol az előtt kevés napokkal a' Burgus Király, – Ebben a' Városban ép nyelvű, de annak a természet kényjára 's boszszújára, és a' Társaságnak tzelja ellen, hasznát szántszándékkal nem vevő emberek neme is lakik. Képtelen erőszak, de élet módja – Hanem ha az ilyen erőltetett meg némulás helyett, a' természeti halgattatna el bizonyos Valakiket, a' bezzeg nagy boldogság lenne.

1-a Aug. – *Veimar 1 1/2.*

Jena 1. Itten szállottunk a' Napnál. Akadémdájáról nevezetes. Szerentsém volt meg esmerni az öreg *Dederleint*, az odavaló híres Theologia Tanítót, kiis az ott vándorló Magyar Tanulókat egyebek közt arról ditsérte, hogy azok az odavaló születésűeknek mind meg annyi erkölts tükörei. De én azt semmi tsudának nem tartottam, minekutánna tapasztaltam, hogy az ő Tanulóik 15–18 esztendő Ifjatskák; a' ami Deák nyelv nyaggatásában itthon öszülő, 's a' nevezeteknek idejekkel is meg felelő *senioraink* pedig, igen olyan korokban vergődhetnek ki közbek, midőn szintén azt lehet gondolni, hogy a' fiatskáikat viszik külső iskolákra; mert *In senibus consilium* – Furtsa szabadságok itt a' Deákoknak az, hogy ők a' Templomban fel tett kalappal szoktak lenni – A' mi ott létünk előtt kevés napokkal, Deák Háború volt. Tudniillik valamelyik Tanítójokra közönségesen meg boszszonkodván, egyszer seregestől a' Házára törtek, a' személylén akarván elég tételt venni: de minthogy a' Tanító módot talált az előlök való illantásban, a' szállásán tettek kártévő dulásokat, 's a' meg esvén zászlók alá verődve. mindenestől ki költöztek a' Szomszéd *Veimari Hertzegségbe*, hol egy hegyen további történetig táborba szállottak, és onnét magokat a' Veimari Hertzeg oltalmába akarták ajánlani: hanem a' Jenai Magistratus minden késedelem nélkül Követséget küldött hozzájuk, hogy az Akadémia pusztulásának 's a' lakosok Jövedelme tsökkentésének eleit vehesse, olly kéréssel, hogy térnének vissza Jenába, 's bizonyosokká lennének az iránt, hogy sérelmeikért kívánságok szerént lejendő elég tétel fog adatni. Akkor a' Deákság a' Tanáts tellyes hatalmú Biztosaival Irásban alkura lépvén, ismét Zászlókkal útnak indult, és egész gyözödelmi pompával ágyú dörgések között Jenába vissza tért, a' Zenebonát okozó Tanité, mind hivatalából mind a' Városbol. Végezés által ki rekesztetett – Ebből a' történetből láthatni, hogy a' bárdolt Nemzetek között, nem a' *Fogd meg, a' Bot, a' Tömlőt*, 's a' t. hanem a' Betsület és Igasság a' rúgója minden nemes igyekezeteknek.

2-a Aug. *Naumburg 1 1/4.*

Rippach 1 1/2. Ezen innét fekszik egy *Litzen* nevezetű falu, melly alatt meg állapodván, meg néztük az út félen azt az áldó követ, a' melly annak emlékeztető jelül helyeztetett oda, ahogy a *Svéciai Vitéz Király Gustavus*, kinek pántzél inge a' Bétsi polgári fegyver házban mutogatatik, azon a' helyen lövetett agyon a' 30 esztendő háborúban.

Leiptzig 1 1/2. Deákul *Lipsia*. Itt szállottunk a' *Hotel de Saxe* nevű Vendégfogadóba. Nagy kereskedésű Város, középszerű de szép; úgy hogy méltán szokták az Irók nevezni: *Angenehme Leiptzig, Jucunda Lipsia, Gyönyörű Lipsiának* – Itten járkáltomban láttam egy szegény Taligás Németet, a' ki magát a' Szamarával egy rúdra fogta, 's már úgy öszve szoktak és tanultak, mintha kitsinységektől fogva együtt nevelkedtek volna; 's a' mellyik mikor a' házásban hibázott, egyik a' másikat magok módja szerént meg intették, ama Németül szóval, eme pedig Szamarul füllel – Ugyan itt vásárlottam egy fekete nyakravalót, mellynek hasznát azután Dresdában vettem, ugyan azért majd tsak ott fogom elis beszélni.

9-a Aug. *Vurtzen 1 1/2.*

Vermsdorf 1.

Stauchiz 1.

Meissen 1 1/2.

5-a Aug. *Dresda 1 1/2.* a' *Saxoniai Választó Fejedelemség* Anya Városa. Nagy és pompás. Lakosai a' leg szebb Németiséggel beszélnek, melly eszembe juttatott egy régi mondást, ámbár azt még NKőrösi Tanuló gyermek koromban hallottam, az öreg Házi gazdámától. A' mondotta egyszer hogy: *Német szót se hallott, ki nem járt Dresdában* – Meg néztem a' Fejedelmi Könyves Házat, mellyben sok ugyan azon egy könyvnek, egész sorokat bé töltő külömbkülömbféle Helyeken Nyelveken, Formákban, és Időkben készült Kiadásait láthatni – A' Kintstár drágaságait és ritkaságait inkább bámulni lehet mint elő számlálni – A' Képes Házban (*Bilder-Gallerie*) olyan Festések szemléltetnek, a' mellyek az elevenektől tsupán az élet hijjával különböznek; nevezetesen rajtam történt, hogy egy fátyol alatt látszó mezítelen testről, alattomban fel akarván a' leplet hajtani; más képen pedig a' szőr szálat meg tsípni: akkor kellett el hinnem hogy festések, midőn kézzel nem tehettem, a' mit látással képzeltem. De még ennélis jelesebb történt rajtam azután egy valóságos eleven képpel. Halljuk! Tehát a' mint a' Ritkaságok látogatásából, az *Arany Angyalhoz*, a' hol szálvá valánk, vissza tértem volna, már akkor a' szobámmal által ellenben lévő szoba ajtajánál ülve találtam egy éppen olyan szép nevezetű Fogadóhoz méltó vendéget, egy jeles Berliini Leány Aszszonyt, kinek neve, a' mint utóbb ki tudtam, *Johanna Christiana Fölkelin* vala. és bizonyos Berliini utazó Bárónénak Komornája volt. Danolgatott és kötött: de midőn formaruhámban öltözve előtte el menvén köszöntöttem, bámulásában szemével együtt a' nótája és tője is el állott. Azután odabenn magamis gondolkoztam, minél fogva kellene azon furtsa kis Kaptza Takátstsal bővebb

társalkodásba botsátkozni; egyszer eszembe jut a' Lipsiai nyakravaló, elő veszem, hozzája megyek, és kevés szók után kérdem, ha nem lenne é terhére egy nyakravalónak bé szegése, fáradságát illendően meg fognám jutalmazni? Feleli, hogy igenis szerentséjének tartja; a' minthogy által vévén tölem, azonnal a' varró szerszámokat is elő kereste, de jelenlétem miatt semmiképen hozzá nem kezdhetett, mert úgy szólván napraforgómmá változott mint *Clytra Apollónak*: ugyan azértis előle szobámba mentem. Alig tólt bele fertály óra, midőn kotzogatott és el készítve be hozta: én Gavallérossan akartam, mint akkor hozzám illet 's a' Személylis érdemlette, munkáját bérelni, de pénzemet semmi kínálásokkal el nem vétethettem, hanem végre ollyakat kívánt, a' miket azon módon uzsorával vissza adott, és a' miknek mind el vételét mind vissza adását jutalomnak érzette. *Caetera quid referam?* elég az; hogy másfél napi barátságos társalkodás után, sírva vált el, 's nem tudom azolta nem járt é Biblisként¹⁸ miattam, a' Magyar Köntösnek tsuda tévő erejétől. Kérezett velem az én boldog Hazámba (mint ő nevezte, én pedig részemre máig se tapasztalom) és bizonyossan elis jött volna, ha ötöt arra a' szerentsétlenségre juttatni módom és akaratom lett volna, hogy Berliini lakását ő vele holtig meg sirattassam.

6-a Aug. Zihest 1.

Pétersvald 1 1/2. Ebben a' szélső faluban, Saxonia és Cseh Ország között, Maut vagyon. Már ekkorra, nem tudom az előbbeni nagy betsültetéseinkben e, vagy Koronázaskori szabadságunkban magunkat elbizván, nem hogy meg vesztegető pénzt szórtunk volna, hanem még parantsolgtató hangon kezdettünk beszélenni; mellyet a' Publicánus is annyira az orrába vett, hogy rajtunk való jussával egész erejében élt: útunkat leg alább egy órával késleltette, még pedig éjjél tájon és essős időben; mindent le rakatott, fel nyitattott, és darabrol darabra meg vizsgálta, 's ugyan tsak az Urto két Skatula tsontmiveket, mellyeket Güntzburgban vásárolt vala, tilalmas portéka nevezet alatt elis tartóztatott: tsak a' volt a' híjja embertelen kutatódásának, hogy a' rántzainkat meg nem mutogattatta, ha vallyon nem hoztunk e valami Saxóniai tilalmas bolhákat benne. Jutott eszembe, hogy bezzeg szepegne most a' Dresdai tiltott Alma, ha velem volna. Egyébbaránt én a' magam portékait itt is szerentséssen el rejtettem, de ekkori módomat se jelentem ki, éppen azon okbol a' mellyből oda fellyebb a' dohány meséjét fejtetlenül hagytam. Hanem azt lehetetlen ki nem mondanom, hogy igen édesdeden kellett a' szekér körül fütörészve nevetgetnem, mennyire mérgelődött a' határtalan hatalomhoz szokott Magyar Nagy Ur, midőn egy hétköznap teremtés, kit ő bizonyossan magánál alábbvaló sárbol formáltatottnak lenni tartott, őket olly nagy mértékben meg alázni merészlette. Eleinten Sakermentiroztunkis, de minekutánna láttuk, hogy azon törvényes úton álló, mind tsak egyaránt magához hasonló marad, és kötelességéhez lát: sikeresebbnék találtuk a' perlekedésnél miis, mérgünket a' jó borából egy pár itzével le nyomtatgatni. Tökélletes meg kotoráztatásunk után békével botsátott bennünket, és mi későn ugyan de már jobb kedvel sajnállottuk, hogy elkövetett gorombaságát ajándékkal meg nem előztük. Kár már egy úttal az Utasokat magokatis meg nem mázsálatni, 's a' mivel nehezebben jönnek vissza vagy mennek ki, attol is fizettetni; hogy egyik Hazából a' másik gyeppjére a' tilalmas eledelekből készült trágyát ingyen ne hordának, hiszen ugyis régen meg mondotta Vespásianus: *hogy Lucri bonus odor ex re qvalibet.*

7-a Aug. Aussig 1.

Lobositz 1 1/2. Itt a' Vendégfogadó felett esztendő szám jön ki ezen Irásból: hVCVsqVe asCenDlt aqVa VLtMa FebrVarll. = 1784.

Budin 1.

Schlcan 1 1/2.

8-a Aug. Stzerdochluch 1.

Prága 1. Itten Udvari Szállásunk vala rendelve, mert Cseh Királyt koronázni jöttünk; melly éppen ollyan kellemetes földi mennyetske volt a' maga Tóth Angyalkájáért, mint a' Frankfurti. Si non fata Deum si mens non laeva fuissent: ezis kínálkozott Magyar Menyetskének (a' mostani titulus tékozlásba bé tsúszott vissza élés szerént: Tekintetes Ifju Aszszonynak) még pedig derék Láziával, a' maga ékes kötetű Jus Corporis-án fellyül. De minthogy az el múlt, írjunk meg történeteket: Nem szeretvén azomban a' Magyar Ujjság Irókat követni, az unalnas Ceremoniákat fülöktől farkokig elől adni szokott véghetetlen Legendákban: tsak a' nevezetesebb környüállásokat említem; a' Király tétel történt 9-ik Augustusban, a' Prágai Fő Pap koronázta, az Olmützi pedig áldoztatta; azon nap estvéjén, Bubents nevű szomszéd Faluban volt igen mesterséges Világosítás, egy vize le vett kerek halastóban, melly alkalmatosságra az egész Országból nagy számú Parasztság hivattatott öszve: a' 17 Kerületek számához képest ugyan annyi Ifjú Pár házassítatott ki az Ország költségén, és külön helyeken mindnyájoknak a' magok Kerületeinek zászlói alatt, akkor éjjél lakodalmi multság adatott; a' vigasságot egy kevésse meg zavarta az a' történet, hogy midőn éppen a' Parasztság vig énekes processioval jött, a' Királynénak emeltetett fenyő ágiakból lévő Gyözödelmi kapu a' fályáktol meg gyuladván el égett, de minekutánna az eloltatott, a' jó kedv helyre állott. Egy más estvén ismét a' Statusok ollyan vatsorát adtak, a' hol egy asztal mellett két felől, ugyan azon egy palotában 300 vendégek ültek, és tizenkettejével 25 Komornyikokra fel osztatván, mindnek olly jó rendel mentek véghez, mintha tsak egy dróton rángatództak volna – Ezután semmi se

¹⁸ „Biblis volt egy szerelmes leány, a' költemények szerént a' napnak unokája, következőképpen Isten Kis-Asszony, a' ki a' báltya eránt való búja szerelmében meg-tsalatkozván, bánatjában egy fa alatt addig sírt, míg ott ültében egészen egy maga nevét viselő forrássá nem változott.” (Lásd MÁTYÁSI: Verseinek Folyt. 311. l.)

lévén többé, a' mi bennünket fel tartóztasson, éjjel nappal egyaránt siettünk Bétsbe vissza, e' következő helyeken;

13-a Aug: *Biechovitz 1.*
Böhmischbrod 1.
Planian 1.
Kolin 1.
Czaslau 1.
Jenikau 1.
Steindorf 1.
14-a Aug. *Teutschenbrod 1.*
Stecken 1.
Iglau 1.
Stanern 1.
Schelletau 1.
15-a Aug. Butzvit 1.
Freyesdorf 1.
Znaim 1.
Jetzelsdorf 1.
Hollabrunn 1.
Malebern 1.
Stokerau 1.
Entzersdorf 1.
Wien 1. Azután 18-a Pesth.

Utolsó jegyzések

1. Prágánál el felejtettem jelteni azt a' tapasztalásomat, hogy azon a' ditső kő hidon, mellyről Nep. Sz. János a' *Mulda* vizébe taszított, végig sétálván, annak oszlopjain sok elmés kő metszéseket szemlélttem; nevezetesen pedig láttam *ördög üző Szent Fábiant*, hogy két ördögöt ekébe fogva, ostor helyett egy keresztet üt vét, és őket olyan meredek hegynek hajtja szántani, mint a Sz. Gellért Duna felől lévő oldala. Gondolám hogy ha ide fel olly keményen megy nekik az Urbárium, tsak jobb oda alatt tüzelgetni; azomban meg érdemlik, mert a' mint egy *Tintinnabulum*¹⁹ nevezetű régi Költeményben olvastam, ők is gorombául bánnak otthon a' Felföldiekkel.

2. Mihellyt az Útas Austriát el haladja, a' népet szemlátomást pallérozottabbnak, és barátságossabbnak lenni tapasztalja: kivált az Aszszony-nem igen emberséges, társalkodó, tsinos, és a' szolgálatra serény: tisztességes bátorságával magát kedveltető, nem úgy mint nállunk gyakran még az elől kelőbb Házaknál is meg történik, hogy ollykor a' harmadnapí vendég se láthatja, a' konyhában vagy tseléd házban bujdokló gazdaszszonyt vagy Leányt; úgymint a' kik eleitől fogva tsupán embertelen tselédek közt forogván, paraszt szeméremmel kerülik a' betsületes ember tekintetét; melly attól vagon, hogy ott a' Szülék magokis neveltek lévén, nem engedik gyermekeiket holmi pajkos Pista Bátisik és Örse nénik közt ökördül nőni 's számáru szokni. Azt mondja *Plutárkus* a' Nevelésről írt Könyvében: *Qui cum claudo habitat, claudicare incipit*: A' ki sántával lakik sántítani tanul.

3. Más Nemzetekben is szintúgy mint a' Magyarokban, nagyobb részint uralkodik az a' bal vélekedés, hogy a' személyről külsőségekből ítélnék; 's az idegen iránt nagyobb tekintettel viseltetnek, mint Honnyosaik iránt. Imhol egy példa: Az úton tsak nem midenütt a' Gróftól tudakozták én felőlem, hogy *Ki légyen ez az Uraság?* tsupán abból a' tsalatkozásból, hogy Ő Kaputrokosan útazott: én ellenben Magyar köntösben: 's ezenkívül hogy a' költség reám lévén bizattatva, nékem volt módodom rakás arany ezüst pénz ki töltögetésével és a' fizetéssel büszkélkedni. *Sic mundus vult decipi, ergo decipiatur*.

4. A' Magyar köntös mindenütt egyaránt bámulatik és szerettetik, maga valóságos szépségéért – Ahozképest, a' betsület tudás hozná magával, hogy mi se gyaláznánk, még pedig többnyire igazágtalanul, a' Külsők viseleteit: az az ő felettek olly magossan héjazó Nemesség pedig, költsön fejébe még azt is kívánná, hogy felőlök ne beszéljünk, 's velek ne bánnánk gyakran olly meg vetőleg – mert ha szintén a' Német Birodalom, maga Gyűléseiben, annyiszor és olly kérkedve *magára nem függesztetis Európa szemeit*: mindazáltal a' *Kis asszszony*²⁰ nyájásabban katsongat arra mint reánk, a' maga minden tekintetbéli miveltségéért.

¹⁹ „Vagyon egy *Tintinnabulum*, magyarul, *Tsengetyű* nevezetű könyvetske, Magyar Szomorú Dalokban készítette valamely lelki beteg verselő, a' ki tsengetyű szóban szép meséket jelent, midőn az Ördögöket vezeték és kereszt neveiken számlálja, 's forma szerént körül írja, hogy millyen Kárhozott Lélek, mitsoda büntetés módjával és szerszámával kízzatik tőlök: A' millyen a' foglatat, olyanok a' versekis.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Kalászkaparék* 220. l.) (M. G.)

²⁰ A „Kis asszszony“ = Európa. „*Európa*, maga valóságában volt a' *Fenitziái* Királynak *Agénornak* szép Leánya, kit *Jupiter* meg szeretett, 's kedvéért (a' mi már mese) szöke szelíd bikává változván, öt virág szedés közben elragadta, és a' világnak ma is ő róla nevezett részébe vitte; hol a' jámbor bikától való félnökség azolta már nints szokásban. A' *Földrajzoló*k pedig, *ezen Világnegyedet, egy országoló székben*

Olyan Nemzet az, a' mellynek tiszteletét, nem tsak Forma ruhánkat, hanem minden belső jelességeinkel is méltó meg érdemlenünk.

5. Mihelyt az útas Magyar Országot el hagyja, azután mindenütt, minden személly külömbiség nélkül, Utvámokat tartozik bizonyos arra rendelt helyeken fizetni: ha jól emlékezem, egy egy Statióra minden keréktől 1. Krt: de vanis láttatja, mert olyan útakon megy az ember mint a' deszka, úgy hogy a' leg setétebb éjtszakán se tarthat a' veszedelemtől, és nem tsupán az úgy nevezett Isten földjítől, vagyis in recognitionem Juris Terrestralis fizet, mint nálunk sok helyt, a' hol igazan tsak in recognitionem Aggeris vel Pontis, négy öt kotsi derék homok, vagy harmadfél darab keresztül vetett fa eleibe Vámkerekek állittatnak, és a' mellettek el menő jobb út el árkkoltatik.

6. Tetemes könnyebbségekre szolgál az Utazóknak az, hogy a' Posta házak nagy részint egyszersmind Vendégfogadók is: melly élet módját azon a' részen Uri személlyek sem átalják. Nevezetessen emlékezem olyan Statzióra, a' honnét Egy fain veres posztó ruhás, kalapján köntösén arany paszomántos, ezüst sarkantyús, tzifra korbátsú posta legény vitt bennünket: bámultuk mind magát, mind kivált azt, hogy az útban talált posták meszsziről süvegették, és ki tértek előle; mikor pedig a' Statióra érkezett, hatan is ki szaladtak a' lovait ki fogni, maga pedig nálunkis elébb bé ment a' posta mesterhez. Azután a' másiktól tudtuk meg, hogy Báró és egy Kerületbéli fő posta mester légyen: ekkor azért adta kotsisságra magát, mivel a' szomszéd posta mesterné szeretője volt. *Habuit rectum!* Jupiter is bikává vált Európa Kis Aszszonyért, *Nec in una sede morantur Majestas et Amor.*

7. Ausztriábanis ugyan, de kivált Bavariában, sok helyt a' Falusi gyermekek tiz tizenkettejévelis, majd fertály mértföldig koldulva kergették szekerünket. *Malum Signum in Urina:* Szegénység fele. A' Gróf adatott ugyan nékiek, de nagyon meg szolgáltatta velek. Azt szokta mondani: *Vessünk nékiek mert Németek. Magyaroknak nem adnék, mert annak szégyen egészségessen koldulni* – Azonban

8. Semmi különös boldogtalanságnak nyomait, a' Német parasztság állapotjában, melly'hez képest a' Magyar Országaiaké Uraságnak lenni rebesgettetik, észre nem vehettem – Azt meg jegyeztem, hogy a' szántó földek keskenyekék, és a két ökrön sőt egy lovon is imitt amott látott szántásból, azt is ki hoztam, hogy minden pihentetés nélkül ugyan azon föld sanyargattatik: de azért még sem olvastam egy ábrázaton is ujjomnyi betűkkel írva az éhezést, és a' belől négy kéz láb álló panaszokat: senki se kívánta velünk háza népét jól tartatni szükségből, mint velem Jurátus koromban a' Mátra mentiben történt, a' hol majd egész akkori keresményemet, szánakozásból, éhező gazdáim és tselédjeik meg elégitésére költöttem, Napi fizetésem helyett a' segéltet szenvedők háláadó áldásaival térvén lakhelyembe vissza; nem láttam annyi ringy rongy úgy szólván vellávat lakásra hányt Helységeket, koborló Tatáros Putrikat, és azokban inkább szemétre mint szobába való, kotlós tyúk fészkeket, kaptzákat, 's több ollyas utolsó szükségre koldulandó meg vetett eszközöket; sőt ellenben közönséges meg elégedés virágzott minden ortzákon: a' sóhajtozás és földre süttöt fejek helyett, kedvet és virgantságot tapasztaltam: kéregetés helyett kínáltattam; a' faluk épületei szépséggel épséggel városainkat haladják: a' paraszt házi eszközök és asztali gazdalkodás, sok Nemeseinkét előzik; – 's a' mi leg bizonyosabb egyik jele sorsok türethetőségének, bátor magok viseletéből ki tetszik, hogy ember léteket érezhetik; a' másik pedig az, hogy hozzánk vágódást egytől se hallottam.

9. Nem kis alkalmatlanságot szerez az Útazónak a' N. Birodalomban az, hogy ott semminemű pénzünk, a' Conventionálisokon kívül (mineműek az Aranyak, 2 Forintosok, 20–10 és 5 Krosok) nem kelendők: de még nagyobb bosszúságokat szenved a' fizető a' miatt, hogy majd minden kis Bagoly Bíró más más pénzt veretvén, 's egyik a' másikét el nem vévén, tsak nem minden két 's harmadfél Statióra más más költő pénzt kell váltogatni; még pedig tsak annyit, a' mennyi abban az egy vagy fél napi szélességű Világban el kelhet; külömben rajta vész a' Váltón a' sok Tzipő pillangóknak való tsiri biri pénz – Én ugyan ebben az utamban, egyszer és örökre úgy meg untam a' velek való bajlódást, hogy ezután már inkább egy Vármegyében viselnék Generalis Perceptorságot, mint többé Német Országon úti Számtartóságot vállalnék.

10. Az egész Birodalomban sehol Pusztát nem hallottam, egyetlen egy Gulyát vagy Ménest se láttam;

ülő 's pompás öltözetű fejedelmi Szűz formájában képzeltek, mellynek: a' *Koronája* Portugallia; *Ábrázatja* Spanyol Ország; *Nyakgyöngyei* a' Piréneumi Havasok; *Mejje* Frantzia Ország; *bal keze* Anglia, 's abban a' *Tzitrom* Hibernia; *jobbkeze* Olasz Ország, 's abban a' *Körtvély* Sicilia; *két hónallya*, jobbról Helvétzia, balról Hollandia; *Hasa* (mellyből, valamint sok Férjeiből, inkább nagyonis *Anyának* látszik) a' Német Birodalom; *Tzombjai* Magyar és Lengyel Országok; *Szoknyája* az Orosz Birodalom; *Fara* az Európai Török Ország; *Ülőszéke* Görög Ország; 's a' t. A' Nevendékeknek képzeléshez szoktatások, és a' Földesméret tanulására való ketsegtetések tekintetében, elmés találmány.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Baráts.* 32. l.) MÁTYÁSI deákkorának már jóval előtte is azzal az „elmés találmány“-nyal igyekeztek a skólamesterek a tanulóok fejébe vézni Európa térképét. Egy 1743-diki iskolai földrajzban (Akad. kéziratár *Földl.* 4-r. 19. sz. 99.) olvasom: „Mitsoda formában repraesentállyák a Geographusok Európát? [Felelet:] Egy széken ülő Királynénak ábrázattában kinek *Coronája* Portugallia; *Feje* Hispania; *Melnye* Gallia; *hasa* Germania; *Köldöke* Bohemia; *Jobb karja* Italia; *Bal-keze* Anglia; egyéb tagjai a több országok, *szoknyája* Moschovia etc.“ PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám, MÁTYÁSIInak kor- és költőtársa, szintén nőnek személyesíti meg Európát, azt írván a *Magyar Arion*-ja XII-dik énekében, hogy a betört francia

Europa-szűz köldökén már alul táborozott,

Gazdag úgyéka körül szép hazánkban motozott.

Ehhez pedig ilyen jegyzetet csatol: „Europának az Ágyékja tájján fekszik Magyar Ország. Európát mondja hát szűznek a' lantos, mivel mint szűzet ragadta el a' Bika, nem pedig a' köldökét, mert már ő is mint az alföldi kortsmárosné tsak a' térdéig szűzetske, térdjén fellyül köldökig menyetske.“ (M. G.)

melly annyiban nagy szeretse, hogy a' gyalog útasok, Bikáktól 's pásztor ebektől bátorságban lehetnek – De fére tévén a' tréfát, nemdenem a' Magyar Országi kövér Göből hús helyett; inkább ökor Sza – Szar – tsak ki mondom, szarv kellene e, mind azoknak 'a' Rubricás eszű 's Föld rajzolásokból gazdálkodó Böltseknek, a' kik meg nem gondolván, hogy a' ki makkot akar rázni, előbb fájának kell lenni, szüntelen a' Magyar Országi Puszták meg népesítését sugalják vagy orditozzák? Mert ha ez a' piúm desiderium (vagy is a' mint néhai Ország Birája Fekete György magyarul fordítani szokta, Szamár kívánság) teljesedne majd meg válna, honnét mutatna a' papiros világot szemléelő pápa szem vágókat; onnan ugyan keveset a' hol a' legelő szűk volta miatt, az útféleken 's vetések végein, pályván legeltetnek, vagy magrol természetett szénán Istállókban tengetnek, egy két borjas Riskát. Azomban a' mostani mód szerént:

11. Nem igaz arra kevély pelda mondás: *Extra Hungariam non est vita* mert azonkívül, hogy a' 8-ik Jegyzés ezt meg tzáfolja, Német Országban több gyönyörűség, jobb izlésű társalkodás, kiesebb lakások, és rendesebb vigasságok vagynak: ott lehet a' leg jobb húsokat enni, leg valóságosabb Magyar borokat, ha bár négy áron is, inni, éppen úgy mint Lengyelországban. Ugyan azért is mondják a' Lengyelek köz példában: *Nyony ést pottus nyisi vinyum; Nyony ést vinyum nyisi Ungaricum; in Ungaria procreatur; in Polonyia educatur.*

12. Ha valaki, ezen Utazásomnak le írásából, épületes tudományt nem vehetis, de leg alább agy pipa dohány közben, vele néhány szempillantásnyi unalmas idejét rövidítheti; vagy Feleségére 's tselédire történt boszszonkodását mértékelheti: nem sajnálom munkámat, nem vesztettem hijjában időmet; egyébarántis nálunk az Irók nem egyebek, hanem magoknak nem használható, 's tsupán másakat mulattató eleven Muzsikák. Részemről szeretssémnek tartom, hogy avagy tsak 52 napot jól tölthettem életemből; önéki pedig egy óráját meg vidámíthatok – A' ki pedig csekélylené tapasztalásimat, gondolja meg egy részről azt, hogy én szolgálatban lévén, nem annyira mentem, mint vittem:

A' ki tehát itthon, útonis tsak szolgál,
's Magáénál ottis elsőbb az Úr dolga;

más részről azt, hogy a fellyebb írt napok alatt, mintegy 325 mértföldnyi útát kelletvén tennem, azokból állapodó nap számba leg fellyebbis húsznál többet nem vehetek. Ugyan azért is e' tsak ama mondás szerént: *Ut canis e Nilo*, futtában történt. Hogyha pedig ezen egyenes mentséggemmel se kegyesíthetem irántam, rántzos homlokú Kátó Birámat;²¹ imhol a' szabad úti tzédula: Tessék néki maga: szabadságában és költségén, az általam ki jegyzett postákon ballagva, nálam bővebben tapasztalni, 's vissza érkezésével szebbeket jobbakat írni – Én kívánok mind személylének mind pennájának az enyimnél minden tekintetben szerentsésebb

Frankfurti Utazást

MINDENÜTT JÓ, DE JOBB OTTHON Készült Frankfurtumban a' Ménus vizénél²²

Mi annak az oka, hogy minket a' Haza
Bóldog kült-földről-is mágnés-ként húz haza?
'S még a' vad állat is örömet maradt ott,
A' hol a' születés néki lételt adott?
Mit nem tsinált *Móses* a' szakállas néppel,
Fűrj essővel tartá és Mennyei péppel,
El-szaggathatatlan ruhákba jártatta,
'S téjjel mézzel folyó Országgal biztatta:
Még-is *Egyiptomba* vágyott-viszsa szíve,
Noha ott kínos vólt a' szolgálat' míve.
Pompás és jól élő fog ház a' kalitka,
Még-is az a' madár melly szeresse ritka.
Az erdőn vatzkorral tengődik a' medve,

²¹ „Márkus Portzius Kátó, hajdan egy Római derék szószólló, Tanátsbeli és Hadivezér, mint önnön személylébenis tökéletes életű 's feddhetetlen magaviseletű Férfiú, a' Censori fő méltóságot, vagyis a' Társaságbeli erkölcsök és szokások díszére való vigyázatot, olly kedvezés nélkül gyakorlott keménységgel viselte, hogy önnét örökre rajta maradtott a' Censor, az az, Fenyítő nevezet. Azért ő róla vették az Irók ezeket: Censura Catonis, szoros vizsgálás, vagy kemény rántzba szedés; Frons Catonis, komor tekintet; 's a' t. nevezetesen pedig a' Szerzők, a finnyás Olvasókat és munkáinknak kémeletlenül Rostálóit irogatják KÁTÓKNAK; mint p. o. Fédrus: Quid ergo possum facere tibi, lector Cato? Mivel találhatom hát kedvedet válogatós Olvasó? L. IV. Fab. 7.” (Lásd MÁTYÁSI: Baráts. 23. l.)

²² MÁTYÁSI-nak ez a frankfurti útja végén írt berekesztő verse megjelent 1798-diki kötetében: *Verseinek Folytatása* 260. l.

Még is nagyobb ott kinn mint a' lántzon kedve;
Mert az a' levegő maga szeretetet
Önt belénk, a' melly ad első lélekzetet,
A' hol első szomját az állat le-iszsza,
Édes kívánsággal vágyik oda vissza.
Más tulajdonsága van minden Hazának,
Mellynek érdemiért tetszik a' fiának,
'S a' meg-rögzött szokást olly tsuda el-hagyini,
Mint kánikulában a' víznek meg-fagyni:
Mert a' lassan-lassan válik természeté,
Mellyet vas-villával sem választhatsz ketté.
Idegen kül-földek! hát Isten hozzátok!
Én Magyar-Országnál jobb hazát nem látok,
Ragyogóbb a' füstje más népek', tüzénél,
Fényesebb a' nádja bádogafedelénél,
Szebb a' kunyhó mellyet gond nélkül alkota
Itt az együgyűség, mint ott a' palota.
De minek a' sok szó? másoknak mindene
Roszszabb az enyimmél, 's ki mondhat ellene?
A' ki ellenkezik ditsekedésemmel;
Annak tsak ezt mondom: nézz az én szememmel.
A' hal a' vizeket soha meg-nem veti,
A' madár az Eget örökké szereti,
Reá nem veheti sem a' télnek fagyja
Sem a' nyár a' vadat hogy berkét el-hagyja:
Ha hát e' szeretet természetes benne,
Hogy ne vólna rabja az ember-is ennek?
Holott az övékkel egy teste' téstája,
Tsak lelke különböz tőlök és formá'ja;
Meg mutatta ama' sok tengert és szárazt
Tapasztalt *Ulysses'* példája-is már azt,
A' kinek *Kalypsó* halhatatlanságot
Igért, hogy feletjse a' hazafiságot:
Még-is a' kő-sziklás *Ithaka'* birtoka,
Inkább tetszett néki, mert már oda szoka.
Mennyit sir Rómáért a' Géták köz't fázó
'S születő földéből számkivetett Názó,
Hányszor nem kérleli az előtte bé-zárt
Ajtó nyitására a' haragos Cézárt,
Benne háládatlan Hazájához hajlott
Buzgósága, hány száz bús versekkel zajlott,
Az Isteneket-is hányszor rendre perli,
Reménylven hogy vagy ez vagy az meg-emberli,
Oh ha, úgy-mond élve nem látná-is szemem
Rómát, leg-alább ott nyughatna tetemem!
De miért forgatom az ó könyvek lapit,
Holott találhatok példát mindennapit?
Sőt magamon kívül többre nints szükségem,
Óh Haza! mint buzog irántad hűségem!
Édes kívánásod ingerli mejjemet,
Emészti leg-szentebb láng belső részemet,
A' ditséretekkel bár tsak addig birnék,
Mig néked illendő hálá-adást irnék.
Szörnyű dolog a' mit ér'ted véghez-vittek
Mind *Codrus* mind *Hektor*, mert ök-is így hittek.
Nemes két férjfiak! ditsó áldozatok!
Világ végig ki-jár a' ti jutalmatok.
Bizony jól fizeti maga-is a' halál
A a' kit hazáját óltalmazva talál.
De vallyon kinek-is volna hideg vére

Ollyan leg-kegyesebb Anya' Szerelmére?
Ki szemlélné baját össze-dugott kézzel?
Fattyú! ha ugyan vagy, más állatot nézz-el:
Szokott barlangjokért a' vadak meg-vinak:
A' madarak tsipnek vagy leg-alább rinak.
Siess áldott idő! a' mellyben békével
Élhessek szép Hónnyom' gyönyörűségével.
Oh Hazám! míg élek apolgass kebledben,
Hóltom után pedig nyugtass szent földedben.